

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

धम्मपद्य

नेपाल भाषाया लघु-पौ

शाक्यसिंह तथागत

वर्ष ८

बछला

बुद्ध संवत् २४६६

दक्षिणा चन्दा ३)

पूर्ण संख्या ६२-६३

तछला

नेपाल सं० १०७५

थुगु अंकया ११)

विषय

पौल्याः

बुद्ध-वचनामृत—

ॐ भगवान् बुद्धया स्वभाव व जीवनया छुं विशेषता—श्री भरतसिंह उपाध्याय	...	१२२
कविता—श्री तेजेश्वर बाबु, 'ग्वंगः'	...	१२७
न्ह्यागु खुसि—(कविता)—श्री बद्रीप्रसाद	...	१२८
ॐ वीं—श्री ग्वेद मोपाशां	...	१२६
बुद्धया सांघिक विचार—श्री मोतिरत्न उपासक	...	१३१
वसन्त ऋतुया क्वत्र—(कविता)—श्री कुमारी हरिदेवी	...	१३२
जीवनया उद्देश्य—श्री लक्ष्मीप्रसाद श्रेष्ठ	...	१३३
थःत थमन्तुं छाय् ख्याय्गु ?—(कविता)—श्री माधवलाल कर्माचार्य	...	१३६
मां—श्री दर्शनदास श्रेष्ठ	...	१३७
उपेक्षा ?—(कविता)—श्री रत्नबहादुर	...	१३८
चेतावनी—(कविता)—श्री निरञ्जन गोविन्द वैद्य	...	१३८
बुद्धया असाधारण खँ—दीघ निकाय	...	१३६
ख्वेगु मखु न्हँ !—(कविता)—श्री तिलकप्रकाश	...	१४३
तुयू जः—(कविता)—कुमारी प्रमिला	...	१४४
छ सु ?—(कविता)—श्री मोहनमान 'अधीर'	...	१४४
विश्वास—(एकांकी)—श्रामणेर सुदर्शन	...	१४५
स्मृति—(कविता)—श्री गोपालमान श्रेष्ठ	...	१४८
मीगु बहाः—श्री सिद्धिरत्न उपासक	...	१४६
सान्त्वना—(कविता)	...	१५०
सम्पादकीय—	...	
समाचार—	...	

महाशय,

छिगु ग्राहक चन्दा

हे फूगु खः । थ्व खँ सुचित याना.....अंक निसं.....अंक तक अपो 'धर्मोदय'
छिगु सेवास छ्वया हये धुन । तर अयनं न्हू-दँया निति ग्राहक चन्दा प्राप्त मजूनिगु साप हे दुःखया
खँ खः । 'धर्मोदय' आकर्षक व रुचिकर यायेत न्हून्हुगु योजना नं दयेकागु दु । तर थ्व फुक ग्राहक व
लेखकपिनिगु सहयोग विना कार्ये रूपे परिणत जुगु सम्भव मदु । उकिं आशा जक मखु विश्वास नं
दु, अवश्य छि थ्व अंक थ्यनेवं ग्राहक चन्दा बिया दी वा स्थानीय.....

.....यात बुभे याना दी ।

—व्यवस्थापक 'धर्मोदय'

४, रामजीदास जेटियालेन,

“भासये जोतये धम्मं”

सम्पादक :—भिक्षु महानाम “कोविद”

सहायक सम्पादक :—श्रामणेर सुदर्शन

वर्ष ८

कलकत्ता

वैशाख-जेष्ठ वि० संवत् २०१२

मई-जून ईस्वी संवत् १९५५

अंक ७-८

बुद्ध-वचनमृत

श्व संसारे श्रेष्ठगु धन श्रद्धा स्वः । धर्मया अभ्यासं सुखी जुइ । फुक रस मध्ये सत्यया रस हे उत्तम । प्रज्ञामय जीवन हे श्रेष्ठ जीवन धका धाइ ।

मनुखं श्रद्धां दुःखया बाढ जक पार याइ, तर अप्रमादं सागर पार याइ । व पराक्रमं दुःखं तापाक च्वं वनी हानं प्रज्ञां परिशुद्ध जुइ ।

निर्वाण पाखे यंकीगु अर्हतपिनिगु धर्मे श्रद्धा तइम्ह विनीत व अप्रमत्त विचक्षण पुरुषं प्रज्ञा प्राप्त याइ ।

उचितगु ज्या याइम्ह, दृढ व प्रयत्नशील मनुखं धन प्राप्त याइ । वं सत्यं कीर्ति प्राप्त याइ हानं दान बियाः मित्रपित थः यानाः तइ ।

गुम्ह श्रद्धालु गृहस्थया छें सत्य, धर्म, धृति व त्याग श्व प्यंगू धर्म दइ, वं श्व लोके व परलोके पश्चाताप चाइ मखु ।

यक मेमेपिं श्रमण ब्राह्मणपिके छं न्यना स्व—सत्य, इन्द्रिय-संयम, त्याग व क्षान्ति स्वया च्चे च्वंगु मेगु छुं दु कि महु ?

—सुत्तनिपात

भगवान बुद्धया स्वभाव व जीवनया छुं विशेषता

[श्री भरतसिंह उपाध्याय]

भगवान बुद्धयागु स्वभाव व जीवनया महत्व पूर्ण रूपं सीकेगु साप थाकु । मानवीय बुद्धि लनेगु ला खइ तर व प्रयत्ने स्वयं थः हे लंका च्वनेथे जुइ । धर्मसेनापति सारिपुत्रं लनेगु इच्छा याना बिज्यात, किन्तु शास्ताया ल्हातं स्वयं थः लंकल । वास्तवे बुद्ध-शासन व्यक्ति प्रधान खः हे मखु । व ला विचार प्रधान खः । व्यक्तिगत रूपे गौतम नं छम्ह मनु मात्र खः । तर सम्यक् सम्बुद्ध जूगुया नातां वसपोल विशुद्ध अनुभूति स्वरूप जू वन । थ्व हे वसपोलया जीवनया लोकोत्तर स्वरूप खः । भीसं द्वन्द-अमलं काःपिं मानवपिनिगु प्रकृति स्वभावया अध्ययन हे ला याये थाकु हानं उम्ह महापुरुषयागु विषये धायेगु छु ? गुम्ह फुकं वाह्य व आन्तरिक द्वन्दं पिने थ्यने धंकल हानं गुम्हेसिया नितिं सुख दुःख रूपी वेदनाया अनुभव यायेगु हे छुं त्यँ मदये धंकल उकिं उम्ह बुद्धयागु चित्तया बारे थौं तकं सुनानं कछुना मखः । अयनं वसपोल मनुष्यता व ज्ञानया छम्ह न्हूम्ह प्रवर्तक खः हानं भीपिं नं ज्ञान संवेदन शील मनुष्य खः, उकिं वसपोलया छुं पदचिह्न ममासे च्वने मफु ।

भगवान बुद्ध बोधिसत्व जुया च्वंबले अर्थात् गबले सम्यक् ज्ञान मालावं बिज्याना च्वन अबले मनुष्य जीवनया फुक आरोह अवरोह विचिकित्सा, भय व विषमतायात गुलि वसपोलं अनुभव याना बिज्यात, उलि छम्ह गवेषकयात गबले हे अनुभव जुल खइ मखु । वसपोलया थुगु जीवने मनुष्योचित विशेषताया नाप नापं भीसं गुगु सर्व साधनाया चरम अभिव्यक्ति खना व प्रागबौद्ध कालीन भारते प्रचलितगु खः । भीसं थये नं धाये फु, महाभिनिष्क्रमण कालं निसैं कयाः उरुवेलाया लोमहर्ष तपस्या तकयागु गौतमया जीवने पूर्ववर्ती वैदिक व उत्तर वैदिक कालीन साधनाया वर्णन सारा इतिहासे सन्निहित जुयाच्वंगु दु । थुकिया क्रमिक वर्णन नं आपालं लाभप्रद जुइ फु । अयनं भीसं थन गौतमया बुद्धत्व प्राप्ति जुइ धुंकायागु जीवनया लक्ष्य कया जक छुं धाये ।

भगवान बुद्धया व्यक्तित्वया दकसिबे तःधंगु विशेषता खनिरपेक्षता खः । वसपोल 'अहं' यात सम्पूर्ण नाश याना उकिं अलग च्वं बिज्यात । अयनं भीसं 'गौतम बुद्ध' या नाँ व्यवहार याना च्वना । थ्व नं सीका तयेया लागी जक खः । वास्तवे 'बुद्ध' जुइ धुंका 'गौतम' या अस्तित्व हे छुं मंत ।

ज्ञाता तना स्वयं ज्ञान जुल । विशुद्ध बोध हे 'बुद्ध' या रूपे मूर्तिमान जुल । बेचारा शुद्धोदनं थुगु तत्वयात सीके मफुत । उकिं वयात थः काय् कपिलवस्तुयागु गल्ली मिक्षा पात्र ज्वना पिहाँ वःगु बांला मताल । तर गबले वं जिम्ह काय् आः गौतम वंशी मखुत, बुद्ध वंशे उत्पन्न जुल धइगु खँ थुल अबले वयागु मिखा प्वाः चाल । अले लिपा, शुद्धोदनया महारानी नं बुद्धया शरणे वन, गुम्हसिनं गौतमयात मुले तयाः नका त्वंका तःगु खः । बुद्धया शरणे वनेगु सुं व्यक्तिया शरणे वनेगु मखु, अपितु व विशुद्ध अनुभूतिया महत्तायात स्वीकार यायेगु खः । फुक गौतम खलःयात आः बुद्धया ढगू न्हूगु प्रकारं थःलाः वन । गोपा आः गौतमया प्रिय पत्नी मखुत, बुद्धया असीम करुणाया पात्र साधिका जुल । राहुल नं आः शाक्य-राज्या उत्तराधिकारी मखुत, व बुद्धया उगु अतुलनीय धर्म-राज्यया अधिकारी जुल, गुकी वयात प्रवेश याकेत सारिपुत्र-यात प्रेरित याना भगवान बुद्धं धया बिज्यात—“सारिपुत्र ! राहुलयात सँ खाना बयात काषाय वख्न व्यु । भिक्षु पदे प्रतिस्थित याना व्यु ।” थुलि निर्ममता संसारया सु धयाम्ह महापुरुषं थःम्ह छम्ह मात्र औरस पुत्रयात थुकथं दीक्षित याःगु दइ ? कम से कम लिखित इतिहासं थुजागु मेगु उदाहरण बी मखु । उकिं अनाशक्त भावनाया चरम सीमाना गनं भीत दुसा, व बुद्ध-जीवनी प्राप्त जुया च्वंगु दु ।

थःगु धइगु भाव कया तथागत छुं ज्यायसनं थःत अनुरजित जुइके मब्यू । वसपोलया नितिं सत्य हे फुक खः । थःगु व्यक्तित्व भावं वसपोलयात गबले बोझा मदु । उकिं उपदेश बी बले वसपोलं प्रायः धया बिज्याइ—“चाहे तथागत उत्पन्न जुइमा चाहे मजुइमा तर थ्व पदार्थ गुगु नियमया दुने लाना च्वंगु खः, व ला अथे हे लानाच्वनी ।” थुकथं हे कालाम धयाम्ह क्षत्रिययात बिया बिज्यागु प्रसिद्ध उपदेशे नं भगवान बुद्धं व्यक्ति-निरपेक्ष भावं हे सत्य मालेगु लँ कयना बिज्यात । थ्व भावया चरम अभिव्यक्ति ला भीसं वसपोलया जीवनयागु अन्तिम घड़ी नं खना च्वनागु दु । भगवानं शरीर तोता बिज्याइगु जुल । वसपोलया अनुरक्त शिष्य आनन्दं चिन्ताकुल मनं वसपोलयाके न्यना च्वन—“भन्ते ! तथागतया शरीर जिमिसं गय् यायेगु ?” भगवान बुद्धं भावुकता रहित उत्तरे धया बिज्याइ—“आनन्द ! तथागतयागु शरीर पूजा

[धर्मोदय]

यानां त्रिमिसं थःत थमं बाधाय् लाका च्वने मत्य । त्रिपिं थःत माःगु सत्य पदार्थया निति हे प्रयत्नशील जु । थःत थमं शरण दयेकि । थः तोता सं मेपिंथाय् शरण दयेके मत्य । थुक्यं हे आनन्दं भगवानयाके भिक्षु संघपिनि बारे अन्तिम शब्द धायेत प्रार्थना याइ बले कृपालु शास्तां थ्व हे लिसः अनासक्त भावं बिया बिज्याइ—‘भिक्षु संघपिनि जिके छं कायेगु इच्छा दनि ला ? आनन्द ! सुयातं थथे मती च्वने फु, जिं भिक्षु संघयात धारण याना च्वनागु दु । अथवा भिक्षु संघ जिगु आश्रये च्वं च्वंगु दु । थथे दुम्हं अवश्य भिक्षु संघपिन्त छं धाइ । आनन्द ! तथागतयात गबलें हे थथे मती मल्ल कि जिं भिक्षुसंघपिन्त धारण याना च्वनागु दु । अथवा भिक्षुसंघपिं जिगु आश्रये च्वं च्वंगु दु । आनन्द ! तथागतं भिक्षु संघपिनि निति छु धाये मानि ?’ थुलि अनासक्त जुया संसारया सं धर्म संस्थापकं थमं स्थापित याना दुपिं संघपिन्त तोत्तुं दइ मख, थथे भीसं धाये फु । भीसं आसक्तया सूक्ष्म गन्ध तक नं गनं बुद्ध-जीवने खनागु मदु । उकिं थःयां लिपा संघयागु संचालन यायेत वसपोलं सीक सीकं सं व्यक्तियात नायः तक नं मत्यः । आमूल धर्मया विचाः संचा यायेगु भार वसपोलं संघयात हे तोता बिज्यात । व्यक्तिगत-यात थुलि तक उपेक्षा याना बिज्यात । उकिं संसारया इतिहासे थुलि तःधंक धर्मया शासन जूगु मेगु नमूना मदु ।

च्चे भगवान बुद्धया अनासक्त भाव व निसंगताया छुं निदर्शन याना क्यने धुन । उकिं वसपोल लोक वाह्य पक्ष-पाती मानव भावनां रहितम्ह नितान्त निवृत्ति परायणम्ह महात्मा खः धका मती च्वने फु । तर वास्तवे भगवान बांलाक हे थुकिया विपरितम्ह खः । वसपोल बुद्ध जूगुया नाप नापं परम अनुकम्प शास्तां नं जुया बिज्यात । वसपोलयागु जीवन मनुष्यत्व छु चीज खः धइगुया पाठ नं खः । पूर्ण अनासक्त जुया नं भगवान बुद्धं संघयागु स्थापना याना बिज्यात । प्रत्येक साधक-साधिकाया जीवनया बारे अलग अलग चिन्तना याना बिज्यात । हानं थःगु स्वभावया मृदुतां लोक-जीवने गुगु अमिट प्रभाव तथा बिज्यात, व थौं तक नं दनि । तःतःधंगु ज्याया सिकं चिकि चिकिधंगु खें हे मनुष्यया स्वभाव आपाः प्रतिबिम्बित जू वं । तापाकं निसैं वोपिं भिक्षुपिके भगवान बुद्धं दके न्हापां न्यना बिज्याइ—‘भिक्षु ! छु म्हेला फु मखु ला ? लें कष्ट ला मजू ला ? भिक्षा प्राप्त यायेत कष्ट ला मजू ला ?’ हानं गबलें थुक्यं नं खें ल्हाना

भगवान बुद्धया...]

बिज्याइ—‘भिक्षु ! छंगु आयु गुलि दत ?’* ‘भन्ते ! जिगु आयु दच्छि दत ।’ ‘भिक्षु ! छं थुलिमच्छि छाय् विस्तार यानाच्वना ?’ ‘भन्ते ! आपालं लिपा तिनि जिं सांसारिक विषय भोगया दोष खंके फत ।’ भिक्षुपिनि प्रति भगवान बुद्धया आपालं वत्सलता दु । गुम्ह महापुरुषं अजातशत्रुथें जाम्ह पितृ-वधक हानं अम्बपाली, अभय माता, विमलाथें जापिं स्त्रीपिनि प्रति नं अपूर्व करुणा व सान्त्वनाया परिचय बिया बिज्यात । अले वसपोलया थः शिष्यपिनि प्रति जुइगु व्यवहार पुत्र प्रतिथें छाय् मजुइ ? तकोमच्छि भीसं वसपोलयात भिक्षुपिनिगु सेवा सुश्रुषा याना बिज्यागु नं खना । आनन्द नाप क्मह रोगी भिक्षुयागु सेवा याःगु प्रकरण ला आपालं प्रसिद्ध ज्या हे च्वंगु दु । क्को छें अपमान पूर्वक पिहाँ बोम्ह पन्थक भगवानया निवास पाखे वल । विहारया लुखाय फेनना ख्वयाच्वन । वया प्रति भगवान बुद्धं गुकथं व्यवहार याना बिज्यात थ्व वयागु हे वाक्यं सी दुः—‘भगवान अन थ्यंकः बिज्यात । वसपोलं जिगु छयले ल्हाः तथा बिज्यात । हानं जित ल्हाः ज्वना विहारे दुत यंकल ।’ थुक्यं हे परिवारिक वियोगया शोकं विक्षिप्त चित्तम्ह पटाचारायात ‘केहें मयूजु ! थःगु चेतनायात सभाले या’ धका आश्वासन बियाः भगवान बुद्धं वयात थःगु आश्रये काल । भगवान बुद्धया शरीर त्यागया छुं क्षण न्ह्यो हे नं सुभद्र धयाम्ह परिव्राजक वसपोलयागु दर्शन यायेत वल । विचारवान आनन्दं वयात थथे समझे याकल—‘मित्र सुभद्र ! तथागतयात दुःख बी मत्य । वसपोलयात कष्ट जुया च्वंगु दु ।’ भगवान बुद्धं आनन्दयागु खें ताल । तुरन्त आनन्दयात आज्ञा जुल—‘आनन्द ! सुभद्रयात गने मत्य । सुभद्रयात तथागतया दर्शनयाके व्यु । सुभद्र परम ज्ञानया इच्छां हे जिथाय् वःगु खः, जित दुःख बीगु वया इच्छा मदु ।’ आनन्दं सुभद्र परिव्राजकयात धाल—‘हुं, मित्र सुभद्र ! भगवानं छंत नाप लायेत सःतल ।’ सुभद्र परिव्राजकं भगवानया उगु अवस्थाय नं वसपोलयाके उपदेश ग्रहण याना काल । शास्ताया निति उपदेश बीगु समय मदु धइगु मदु । वसपोलं स्यू, थुकिं मेपिन्त लाभ जुइ । मिजैपिं शिष्यपिन्तथें वसपोलया थः मिसापिं शिष्यापिनि प्रति नं अनुकम्पा दु । वसपोलं मिसातयेगु सामर्थ्य व ज्ञानया आपालं प्रशंसा याना बिज्याः । वसपोलया शिष्यपिं मध्ये आपालं मिजैपिन्त नं उपदेश बी फुपिं दु । धम्मदिक्षा व विशाखा-

* भिक्षुपिनिआयु भिक्षु-पद प्राप्त जुसैं निसैं त्याः खाइ, जन्म निसैं मखु ।

यागु सम्बाद थुक्रिया ङ्गू उल्लेखनीय उदाहरण खः। थुकिं अतिरिक्त शुभा, सुमेधा, रोहिणी, शैली, सोमा, पटाचारा व महा प्रजापति गौतमी आदि अनेक भिक्षुणीपिसं ला उपदेश बीगु व जन-सेवा यायेगु आदि ज्या याना हे जीवन बितेयाना वन। फुक शिष्य-शिष्यापिनि थः शास्ताया प्रति अपरिमित भक्ति व श्रद्धा दु। भगवानया शरीर तोतीगु समये भीसं खं, वसपोलया गुलिं शिष्य ल्हाः ज्वना ख्वयाच्वन, गुलिं पालातःगु सिमाथें पृथिवी गोतुला च्वन, गुलिं ला बें ग्वारा ग्वारा हे तुलाच्वन, आनन्द भं विहारया दुने थाँ घये पुनाः ख्वयाच्वन। हानं गुलिं थुजापिं वीतराग भिक्षुपिं दु, गुपिं स्मृति-सम्प्रजन्य पूर्वक दुःखयात सह यानाच्वन। परन्तु शिष्यपिन्त पुत्र समान प्रेम याना बिज्याइम्ह तथागतं शिष्यपिनि प्रति थ्व हे आश्वासनकारी वचन बिया बिज्याइ— 'भिक्षुपिं ! छु जिं छिमित न्हापा हे मधया ला फुक प्रिय नापं छन्हु वियोग जुइ। गुलिं तक उत्पन्न जुया च्वंगु दु व फुकं नाश जुइ। हाय ! व नाश मजूसा, थ्व सम्भव महु।' थुगु समये तक नं वसपोलयात थःगु पाखें भिक्षुपिनिगु हानं भिक्षुपिनिगु पाखें भविष्यया जनतापिनिगु कल्याण जुइगुया हे इच्छा दु, थः अमरत्वयागु मखु। 'उकिं भिक्षुपिं ! जिं गुगु धर्म उपदेश बिया छिमिसं बांलाक उक्रियात सेवन या, भावना या, बढे या। शायद छिमित थथे जुइ फु, भी शास्ता बिज्याये थुंकल, आः भी शास्ता मंत। थथे मती तये मत्य। जिं गुगु धर्म व विनययागु उपदेश बिया, जिं मदयेका व हे छिमि शास्ता जुइ।' धर्म सेनापति सारिपुत्र व मौद्गल्यायनया परिनिर्वाण समये इमिगु विषये गुगु उद्गार याना बिज्यात उकिं सी दु, थः शिष्यपिनि प्रति वसपोलं गुलि अनु-रक्त तः। तर हानं इमिगु मृत्युं लिपा 'तथागतयात शोक परिदेव महु।' थ्व हे पूर्ण मनुष्यता खः। भगवान बुद्धया कोमल स्वभावया ङ्गू मेगु दसु दु, चुन्द कौयाथाय् भगवानं अन्तिम भोजन याना बिज्यात। अनं लिपा वसपोलयात झारा जुल हानं लिपा गनं भोजन याना विमज्याः। शरीर तोते न्ह्यो वसपोलयात शंका जुल, चुन्द कौनं गनं थ्व खँ सीका थःगु चित्त दुखे याइ कि जिथाय भोजन याना तथागतं शरीर तोतल। उकिं शरीर तोते न्ह्यो यत्नपूर्वक आनन्दयात समझे याना बिज्यात—'आनन्द ! चुन्द कौयात थुगु चिन्तां छं मुक्त याना ब्यु। हानं धा—मित्र ! छंत लाभ जूगु दु। छं सुलाम कमाये यात। छंगु भोजनयाना तथागत परिनिर्वाण जुया बिज्यात।' मेगु भिक्षुपिनि बारे भगवान बुद्धं थुलि ध्यान तथा बिज्यागु दु कि भोजनया न्ह्यो तकोमछि भीसं

वसपोलयात थःथाय् च्वंपिं भिक्षुपिनि बारे न्यना च्वंगु, हानं इपिं मवो तले भोजन कार्य आरम्भ याना विमज्यागु खना। थुकिं भगवान बुद्ध व्यवस्था सम्बन्धी चिचिधंगु खें गुलि सतर्क जुया बिज्याः धइगु स्पष्ट सी दु।

विचार व कार्य व्यस्त जीवने निरोध महु। परन्तु यदि विशेषताया दृष्टि स्वतः धाःसा बुद्धया जीवन विचार प्रधान खः। प्रज्ञा वसपोलयागु जीवनया मुख्य विशेषता जुयाच्वन, कर्म उक्रिया साधना अवस्था मात्र खः। थ्व हे कारणं सम्बोधि प्राप्त याना बिज्याये थुंका भगवान बुद्धयात उपदेश यायेगु इच्छा मजूगु खः। वासना क्षयया थ्व स्वाभाविक परिणाम खः। गोगुमच्छि सप्ताह तक विमुक्ति सुखया आनन्द कयाः बिज्याना च्वन। बुद्ध नेत्रं स्वया बिज्यात कि संसार दुःखी खः। प्राणीपिं दुःखं विहल जुया छटपटे जुयाच्वंगु दु। दुःखं छुटे जुइगु मार्ग मस्यु। ज्ञानी शास्ता जुइगु स्वीकार याना काल। ब्रम्हविद् महात्मा क्रियावान जुल। 'क्रियावानेषु ब्रम्ह विद्यां वरिष्ठः' थ्व उपनिषद्द्या वाणी बुद्धया रूपे सफली-भूत जुल। लिपा पीन्यादँ तक अहर्निश लोक कल्याणया चिन्तन व उक्रिया अनुकूल कार्य यायेगुली फुत। नयेगु, त्वनेगु, दनेगु आदिया समय तोता शास्ताया धर्मोपदेश सदा अखण्ड रूपं चले जुयाच्वन। अयनं थुलिमच्छि समयया बिचे छको हे तथागतया दुने 'अहं' या विचार उत्पन्न मजू। केवल करुणा व करपिनिगु दुःख खना थः दुःखी जुइगुलिं हे तथागतयात थुगु ज्याय् प्रेरणा बल जुल। निरन्तर कार्यव्यस्त जीवने बुद्धत्वयात कर्लाषत याये मफु। थुक्रिया साक्षी रूपे क्यना भगवान बुद्धं स्वयं धया बिज्यात—'भिक्षुपिं ! गुगु चित्त अवस्थां निसें जिं प्रथमवार अभिसम्बुद्ध जूगु समये विहार याना, व हे चित्तयागु अवस्थां जिं त्यंगु जीवने नं विहार यानाच्वना।' थुकिं हे भीसं गौतमया सत्ता 'बुद्धत्व' धका धया।

भगवान बुद्धया विषये धया तःगु दु, वसपोलया उजागु कायिक वा मानसिक कार्य छं तोपुया तयेमाःगु महु, गुक्रिया नितिं वसपोलयात सन्ताप जुइ मालोगु खः अथवा मेपिनि न्ह्योने लज्ज्या जुइका च्वने मालीगु खः। वसपोलया पिने व दुने समान हे। गुगु नियमया बारे वसपोलं उपदेश याना बिज्यात उक्रियात स्वयं पुरा पालन याना बिज्यात। अयनं वसपोलया थःत अति मानुषी कोटी तयेगु इच्छा महु। वसपोलयाके बुद्धत्वया पूर्ण क्षमता दु, नापं हे अपूर्व विनम्रता नं दु। संयुक्त निकाययागु ङ्गू प्रसंग थ्व सम्बन्धे अत्यन्त महत्वपूर्ण जू। छन्हु भगवान पुन्हीया दिने खुल्लागु थासे

भिक्षुपिं नाप विज्याना च्वन । सन्ध्याया समय खः । भिक्षु-
पिनि भविष्य संयमया निति थःगु अपराध-देशना (आत्म-
आलोचना) यानाच्वन । दकसिबे लिपा भगवानं भिक्षुपिन्त
सम्बोधन याना धया विज्यात—‘भिक्षुपिं ! यदि जिगु छुं
‘काय सम्बन्धी, वाणी सम्बन्धी अथवा विचार सम्बन्धी दोष
‘खंसा जित धा ।’ थुगु हे रूपं क्कन्हु क्कन्हु ब्राह्मणं भगवानयाके
न्यन—‘भन्ते ! छु क्कलपोलं न्हिने दनेगु याना विज्याः ला ?’
भगवान बुद्धं अत्यन्त विनम्रता पूर्वक हानं स्पष्टं स्वीकार याना
विज्यात—‘गर्मीया अन्तिम महिनाय् भिक्षां लिहाँ वया
भोजन याये धुंका स्मृति न्होनेतया इन्द्रिय संयम याना प्यवः
थ्याना तःगु संघाटी तप्यंक गोतुला दनेगु याना ।’ अति
मानुषी शक्तिया भगवान तथागतं गबले दावा याना विमज्याः ।
वसपोलं मानवीय पुरुषार्थयागु महिमा सहर्ष स्वीकार याना
सदां थ्व हे धया विज्याइ—‘उकिं छु फल बी माःगु खः,
योग्यगु खः, व हे बिल । व हे इमिसं प्राप्त यात ।’ उकिं थःत
मेपिं मनुष्यपिनिगु तै हया वसपोलं धया विज्यात—‘भिक्षुपिं !
प्यंगू आर्यसत्ययात मस्युगुलिं क्क व जि निम्हं थुगु संसारया
मार्गे अनन्त काल तक चाहिला जुयाच्वना ।’ उकिं मनुष्यता-
यात स्यूम्ह डाक्टर ढालके थ्व ठीक जुइका हे धाल—‘थ्व उच्च-
तम स्थान खः, थनं च्वे सं मनु वने फइ मखु ।’

निशब्द प्रियता भगवान बुद्धया स्वभावे क्कगू मेगु विशेष-
ता खः । तथागत एकान्ते अभिरमण याना विज्याइ । भिक्षु-
पिसं भरिपूर्ण जुया च्वंगु वसपोलया आश्रम नं प्रशान्त गम्भीर
सरोवरथे निशब्द जुयाच्वनी । क्कको जुजु अजातशत्रु जीवक
नाप वसपोल दर्शन यायेत वन । द्यो भचा ख्युंल । आश्रम
सत्तिक हे दुगु खः । प्यखेरं सुपाचं तोपुया च्वन । अजात-
शत्रु शंकित जुल । गनं जीवकं क्कल ला मया ? ‘आर्य जीवक !
जित धोखा ला मबिया ला ? गन किनिसः त्या भिक्षुपिनिगु
विशाल जन-समुदाय दु, अन मुसु क्कको ताःगु वा हाक्किा
क्कको तःगु शब्द नं गय् ताये म्दइ ?’ जीवकं विश्वास बिया
धाल—‘राजन् ! तप्यांक विज्याहुं । ग्याना विज्याये म्वाः ।
हुं खं ला, आस्थान-मण्डपे मत च्याना च्वंगु दु । हानं पूर्व-
पाखे ख्वाः याना भगवान विज्याना च्वन । वसपोलया क्कचा-
खेरं भिक्षुगण विज्याना च्वंगु दु ।’ शान्ति व सफाई बौद्ध
विहारया प्रश्न विशेषता खः ।

भगवान बुद्ध निन्दा व प्रशंसां क्कखे च्वना विज्याइ ।
क्कको सुनक्षत्र धयाम्ह लिच्छवि सरदारं भिक्षु संघे दुहाँ वये
धुंका हानं पिहाँ वन । वं बुद्ध-धर्म ला केवल बुद्धयागु बुद्धिया
उपज जक खः धका उपहास फैले यायेगु शुह यात । हानं मेगु

इन्द्रिय अनुभूति पिने गौतमया ज्ञान मवं । थ्व खँ सारिपुत्रं
शास्तायात न्यंकू बले वसपोलं धया विज्यात—‘व मस्युम्ह
मनुखं क्रोधया वशे वना, व हे क्रोधया कारणं वं थये धाःगु
खः ।’ क्कको क्कन्हु ब्राह्मणं भगवानयात ‘खुँ’ व ‘गधा’ तक नं
धाल । किन्तु भगवानं ताःसां शान्ति पूर्वक थ्व हे धया
विज्यात—‘बो व्युम्हसित सुनां लिसले बो बी मखु, वं निगूगु
विजय प्राप्त याइ ।’ भगवानया ससः अबुजुं गबले वसपोलयात
वैराग्य वृत्तिया निति कपिलवस्तुस बो बी कल, उकिया पलि-
साय् वसपोलया म्हुतुं केवल क्कगू मन्द मुस्कान हे जक पिहाँ
वल, गुगु सम्भवत बुद्धं प्रथमवार स्मित प्रकट याना विज्यागु
जुइ । गुलि मनुतयेसं गौतमयात ‘वृषभ’ तकं धाल । व्यभि-
चारया दोष तक नं तल । हानं गुलि मनुतयेसं वसपोलयात ‘भग-
वान्, महर्षि, देवातिदेव’ धका पूजा यात । तर भगवान निगू
समये नं पूर्ण अनासक्त जुया विज्यात । थः शिष्यपिन्त धया
विज्याइ—‘भिक्षुपिं ! यदि मेपिसं क्कमित निन्दायात धाःसा
क्कमिसं थुगु कारणे इपिं खना तँ पिकाये मज्यू, न द्वेष हे याये
ज्यू, न थःगु हृदये दाह जुइका च्वने ज्यू । अथे हे यदि
मेपिसं क्कमिगु प्रशंसा यात धाःसा नं क्कमिसं थुगु कारणं प्रसन्न-
ताया अनुभव नं याये मज्यू ।’ कोशलराज प्रसेनजितं भग-
वानयागु शरीरया प्रति अत्यन्त गौरव प्रदर्शित याइगु खः ।
तर वयागु आदर नं भगवानया निति केवल थुलि हे जुल—
‘गुगु न्हापा हे त्यागयाये धुंगु खः, उगु हे विषये थ्व फुकं
जुयाच्वन ।’

आः थन भगवान बुद्धया साधारण जीवनया नमूना
स्वयादिसं । बान्हि न्ह्यो क्कको जक भोजन याना विज्याइ ।
बुद्धत्व प्राप्ति निसें नीदँ तक वसपोलं सुं गृहस्थं व्युगु वस्त्रं तक
नं पुना मविज्याः । बोधिराज कुमारं क्कको वसपोलयात थः
थाय् निमंत्रणा यात । हानं वसपोलया स्वागतार्थ वसाः लाया
बिल । विनम्र शास्तां उकी न्यासे वनेगु स्वीकार याना
मविज्याः । वसपोलया भविष्ययापिं जनतापिन्त सरलताया
आदर्श बिया थकेगु इच्छा दु । जीवनया साधन गुलि अत्य
जुल, उलि हे वसपोलयात आपाः प्रसन्नता जुइ । ‘अत्य सुलभ
निर्दोष’ वस्त्र भोजनादिया विषये थ्व हे वसपोलया नियम
खः । खुल्लागु थासे च्वनेगु वसपोलया साप मन दु । उकिं
चान्हे ताउत ताउत तकं प्रायः वसपोल पिने च्वना विज्या-
इगु । क्कको वसपोल शिशपा वने विहार याना विज्याना
च्वन । तस्सकं चिकुसे च्वं । च्वापु जमे जुया च्वंगु दु । भूमि
जन्तुतयेगु पालिख्वालं थथ्याः द्वाथ्याः जुयाच्वन । भगवान
सिमा हःया आसने विज्याना ध्याने च्वना विज्याना च्वन ।

कह मनु अन वना वसपोलयाके न्यन—‘भन्ते ! छु क्लपोल सुख पूर्वक च्वना बिज्याः ला ? सालुसे च्वंगु वख छपु पुना बिज्यागु दु । चिकुलाया फय् वइ च्वंगु दु ।’ भगवानं लिसः बिया बिज्यात—‘खः, जि सुखं च्वं च्वना । संसारे गुलि सुख पूर्वक च्वना च्वंपि दु । उपिं मध्ये जि नं छुम्ह खः ।’

भगवान बुद्धया उपदेश कना बिज्याइगु पद्धती नं ध्यान बी योग्य जू । अक्सर वसपोलया उपदेश संवाद रूपे जुइगु जुयाच्वन । वसपोलया प्रकृति दर्शन तस्सकं सूक्ष्म । बिचे बिचे वसपोलं अत्यन्त मार्मिक उपमा बिया यंकी । थः विरोधी स्थितिया परीक्षा यायां वसपोल उगु सिद्धान्त तक ध्यानी कि गुम्हसित वसपोलं स्यना बीगु तक इच्छा याना बिज्याइ । न्यग्रोध परिव्राजकयात बिया बिज्यागु उपदेश थनयात लोगु बांलागु पद्धतिया क्कगू दसु खः । अबले भारते थुजा थुजापिं प्रतिवादी भयंकर तार्किकत दु, गुपिसं थन तक धायेगु धृष्टता याइ—‘यदि जि अचेतन स्तम्म नाप शास्त्रार्थ याःसा व हे जिगु वादं कम्पित जुइ । मनुष्ययागु खँयात ला धायेगु हे छु दु ?’ थुजापिं साधना विहीन मनुष्यपित कोरा तार्किकत धाइ । तथागतयागु दृष्टि—‘भोघ पुरुष’ अर्थात बेकारम्ह मनु खः । भगवान बुद्धया विषये धया तःगु दु, उपदेश बीगु समये वसपोलया वर्ण स्वर्ण समान थिना च्वनी । हानं सिंह समान वसपोलं गम्भीर नाद याना बिज्याइ । मेगु मतयात माने याइपिनि प्रति नं वसपोलया सहानुभूति दु । उरुवेला काश्य-पयात सारा अङ्ग व मगधया निवासीपिसं पूजा यानाच्वन, वयागु सम्मानयात भगवान बुद्धं खूब ध्यान तयाः बिज्यात । वसपोलयात थः अनुयायिपिनिगु संख्या बढे यायेगु कामना मदु । अम्ह सिंह सेनापतियात वसपोलं धया बिज्यात, बुद्ध मार्गे दीक्षित जुइ धुंका नं वं थः न्हापायाम्ह आचार्ययागु सेवा यायेमाः, हानं न्हापाथे गुरुयात दान याना सत्कार याये माः । थः आपालं शिष्यपिन्त नं भगवानं थथे हे धया बिज्याइ । तथागतं गुगुं सम्प्रदाययात नं निन्दा याना बिज्याः । विवाद यायेगु वसपोलं सत्य मालेगुया लक्षण खः धका माने मयाः । वसपोलया मार्ग हे प्रेम व विचारया मार्ग खः ।

थुकथं भगवान बुद्ध जीवन काले ला महान हे जुया-च्वन । परिनिर्वाण लिपा आः वयासिकं महान जुल । वास्तवे

तथागतया ला मृत्यु जूगु मदु । बुद्धया मृत्यु जूसातु बुद्ध शासनया छुं अर्थ हे दइ मखु । व छुं ख्यले मदुगु चीज जुइ धुंकल । भगवान बुद्धं जन्म, जरा, मरण जुइगुलिं मुक्त जुइगु स्यना बिज्यात । छु वसपोलं स्वयं उकियात प्राप्त याना कया बिज्यात ला ? वसपोलं मेगु जन्म कया बिज्याः ला मबिज्याः ? थ्व ला भीसं धाये मफु । थ्व विश्वासया खँ खः । अयूनं छु वसपोल जरा, मरणं विमुक्त जुल ला ले ? अवश्य । पिने स्वयेगु वखते वसपोलया शरीरे जरा व मरणया लक्षण प्रकट जुल । वसपोलयात रोगं नं कल । तसकं पीडा नं जुल । परन्तु तथागतयात थुकियागु दुःख मदु । ‘अहं’ या पूर्ण निरुद्ध जूगुलिं मन व इन्द्रियया सम्पूर्ण संयम याना बिज्यागुलिं शरीरया विकारं तथागतया चित्ते विकार उत्पन्न याये मफु । थुकियात हे भीसं विमुक्ति धका धया । उकियात तथागतं शरीर दुगु बखते साक्षात्कार याना बिज्यात । उपनिषद्दयागु भाषाय ‘शरीरी’ जुया नं तथागत ‘अशरीरी’ थें जुल । अतः सुख दुःखयागु वसपोलं स्पर्श याना मबिज्याः । ज्ञानी जीवित अवस्थाय हे प्यखेरं निर्वाणयागु साक्षात्कार याना बिज्यात । धया तःगु दु, सम्यक् सम्बोधि प्राप्त जुइगु समय व शरीर तोतीगु निगू समये तथागतयागु शरीरया वर्ण अत्यन्त परिशुद्ध व उज्ज्वल जुइ । सम्यक् ज्ञान प्राप्त याइगु समये निर्वाणयागु हे साक्षात्कार जुइ । देहयागु स्थूल बन्धन मात्र दयाच्वनी । देह छुटे जुइव उगु बन्धन मात्र दया च्वनी । देह छुटे जुइव उगु बन्धन नं चब्बुना परिनिर्वाण प्राप्त जुइ । उकिं भगवानं नं शरीर तोता बिज्यागुयात भीसं मृत्यु मधासे महापरिनिर्वाण धका धया । उकिं हे बुद्धया तेज थुगु समये सम्यक् सम्बोधि समये सिकं अपो जुइ । थुकी हे बुद्ध शासनया सारा सार्थकता दुतिना च्वंगु दु । शास्ता अक्रान्त भावं सम्बोधि प्राप्ति जू बले सिकं शोभायमानगु शरीर जुया मृत्यु जुल । वसपोलया अन्तिम शब्द थ्व खः—‘अप्रमाद पूर्वक जीवनयागु लक्ष्ययात सम्पादन या ।’ बुद्धया वंशधर यदि प्रमादी मजूगु जूसा थ्वको मछि इतिहासे वसपोलया अस्तित्वयागु हे शंका दाय याःगु जुइ, जीवनया लक्ष्य सम्पादन यायेगु ला क्खे हे ति ।

अनु०—भिक्षु बुद्धघोष

‘धर्मोदय’ यात मौलिक आलोचनात्मक धार्मिक
लेख बिया दिसं !

कविता

—श्री तेजेश्वरबाबु, 'ग्वंगः'

मनूया माकःथें, साहित्यया प्राचीन अंकुर कविता जूगुलिं साहित्य क्षेत्रे अप्पो थुकिया प्रतिस्था दु । मनूतयेसं न्हापांयागु अबस्थाय् बांलागु, यइपुसे, न्हाइपुसे च्वंगु मनोरम चीजया संग्रह यात । अथे हे कवितां नं मनूतयेत मनोरम याः । उकिं सी दत न्हापां साहित्य संसारे कवितानिं पिहाँ वल । कालान्तरे तिनि गद्य पिहाँ वल, अम्भ निबन्ध ला दकले लिपा पिहाँ वःगु खने दु । कविताय् गुलि प्रभाव शक्ति दु, कहानी नं व हे शक्ति आपाः व म्ह दु, गन कि निबन्धे कविताय् व कहानी स्वयाः मनोरम्यता आपा हे म्ह खने दु । कविताय् छन्द व लयं बीगु मधुर ध्वनि, कहानी वाक-पतुता इत्यादि प्रधान उल्लेखनीय दसु खः । किन्तु कविताय् थुलि हे मखु, मेमेगु अन्यान्य गुण नं दयेमाःगु स्वस्थ कल्पना, हृदयोद्गार, सुभेच्छा अर्थात् भाव अनुप्रास तथा छन्द व लय मूल भूत आधार खः । उकिं गुगु कविताय् थुपिं गुण मदु, उगु सफलगु कविता रूप धाये बह मजू । मनूया आकृती न्हाय् भचा स्यन कि, मिखा छपा कां जुल कि, न्हेपं ख्वाँय् जुल कि अथवा लाता जुल कि गथे शोभा मदु, अथे हे कविताय् नं थुपिं मध्ये छगू हीन जुल कि शोभा कम जुइ । विना प्राण म्वायेगु असम्भव, छाय् कि प्राण हे जीवया मूलाधार खः । अहे हे कविताय् नं भाव । भाव अथवा सुभेच्छा मदुगु कविता प्राण रहीत देह समान खः । भीसं भाव प्रधान धका धया वइ च्वनागु नं उकिं हे खयेमाः । “भावस्य देव” इत्यादि । म्वायेत प्राण हे माः, प्राणया सुरक्षा नितिं नसा त्वँसा । म्वायेगु जीवनया नितिं अलंकार-साधन, साधन-संचालनया नितिं ल्हाः, तुति, मिखा, न्हाय् व न्हेपं आदि अनिवार्य खः । अथे हे कविताय् सुभेच्छां अर्थात् भाव जन्मया लागि, जन्मयात साकार बीत कल्पना, साकार-सौन्दर्यया लागि उद्गार, अनुप्रास अले छन्द व लय अन्तिम आवश्यकिय गुण खः । थन्यागु तालं छगू चीजया रचनाया लागि विभिन्न अक्षिन्न तत्वया दरकार दैनिक जीवन गतिया धुरी, प्रत्यक्ष अथवा अप्रत्यक्ष रूपं परे जुया च्वंगु दु । उकिं कविताय् आपालं तत्वया अनिवार्य अंश दुथ्याना च्वंगु दइ, गुगु सफल कविता जुया च्वनी । उकिं धाये बह जू यथार्थे कविता छगू साहित्यिक आनन्दया दिव्य भल्लक खः । हानं उकिं हे खः कविताय् उपर्युक्त न्यागू अविच्छिन्न तत्वया संगमं अविरल आनन्द धारा हायेका च्वंगु ।

दायक जुइ । थुकी अनेक प्रकारयागु तत्वया समागम जुयाच्वंगु दु । व हे समागमया प्रभावं मनूत, मचा-मिसा सकस्यांत प्रभावकारी व आकर्षणकारी जुया व्यूगु खः । इमिसं उकियागु गुण, लक्षण व श्रेयता बांलाक मथूसा थ मथु, इमित आकर्षित याइगु उकिया लदयार ध्वनि वा छन्द दु । तर कहानी व निबन्धे भीसं थव गुण मखना, अम्भ लयदार छन्दया क्रम मिले याना च्वइगु मखयाः खँयात विस्तृत रूपे अनुमोदन यायेगु जुयाः निबन्धे थव गुण म्भंअभाव जुइ । खः, निबन्धे भाव, उद्गार दये फु, तर छन्द थुकी अप्राप्य जुइ । अथे हे कहानी नं खः । तर उकी छगू हानं मेगु गुण भाषा विवाद दइ । अनुप्रास स्वंगुलिं दइ । तर दकसिबे अप्पो प्रभाव व आकर्षणकारी लय तथा छन्द जनसाधारणे जुया च्वंगु दु, गुगु कहानी व निबन्धे मदु । अम्भ धायेमाल धाःसा कविताय् सिबे संगीते आपाः विशेष प्रभाव शक्ति दुचिना च्वंगु दु । अयूसां कविताया अनेकानेक गुणं संगीतयात त्याका च्वंगु अनुभव जू । उकिं कवितायर्थे कल्पना रस, छन्दया सुरिलोपन, भाव माधुरी आदि व कहानीर्थे वाक पतुता तथा व्यावहारिक संवादया धाँचा, निबन्धे थुपिं मध्ये गुगुं हे गुण मदइ व्यूगुलिं थुकिया प्रभाव आपाः हे म्ह मनूतयेत लाःवंगु जुल । थथे खःसां ‘निबन्ध’ गुकीया अर्थ च्वये व थुइके थाकु, उकिं उच्चकोटीयापि पुरुषपिनि लागि जक थुकिया मू मेगुया सिबे आपाः खने दु । उकिं निबन्ध, कहानी-कविताया सिबे प्रतिस्थित विषय जुया पिहाँ वःगु दु । हानं च्वेयापिं साहित्यिक सज्जनपिनि नितिं स्पष्टतया आनन्द दायक मजूसां, यथार्थ रहस्यं परिपूर्ण जुया व्यूगु दु । नाप नापं थौं उकिं आधुनिक साहित्ये महान सन्मान हास्यरस नापं कया अविरल अवश्यमेव हे वया च्वंगु दु, दु ।

न्हूच्वमितयेसं कविता चिनीबले आपालं छन्द, अले उद्गार व अनुप्रासया अंश अल्प जुइ फु । न्हापां भाव प्राधान्यता कयाः खयेमाः, मेगु क्रमशः लिपते जक स्वया यंकेगु । तर भाव प्रधान धायेवं यथार्थवादया अर्थ अनर्थ याना अशिल्ल व उश्रंखल भावं प्यंगू लाइन च्वयेवं व ‘कविता’ जुइ मखु । हानं धायेबले यथार्थवाद धका खुरुखुरु वर्तमान सत्यया भरोसाय् धया यंकेगु जक नं सायद विना कलात्मकतां परिभाषित जुइक रहस्य पूर्ण वर्णन यायेगु जुइ । न्हूच्वमियाके नं न्हागु मदुसां थुगु गुण कृता ला अवश्यमेव नं दयेमाः । नत्र चिमदु तकारी-कें समान स्वाद हीन जुयाः न्यालुसे च्वना बी । उकिं

कविता सर्व साधारणया नितिं मनोरम तथा आनन्द कविता]

कविताय् कलात्मकता के चिथें खः। अथे हे कविताय् न साहित्य विवेकशील हृदयाभाव जूगुलि उभ्रंखल अथे छ्वये मज्यू, अथे छ्वयेगु गलत खः। छायधाःसा साहित्य कल्पनाया जलघरिं हाःगु लःफुति जूसां विवेकी हृदयं आविर्भाव जुइगु जुयाः संकीर्ण भावुक कविता अवगुणी धायेमाः। गबले कि संकीर्ण विचारवादं स्वइगु मखया बिल। अथे धका भाव अथे बुंगाले लः बुयावःथें मन बुंगाले बुइगु मखु, नत सफू पासा जुयां हे जक नं बुया वइ। थुकिया लागि सफू, संगत व हिलेज्या (अनुवाद) स्वता खें ध्यान तयेमाःगु दु। छायकि सफू-कीयाके जक नं नवीन भाव भावित जुइ मखु, जब तक छ्महस्यां थःगु खें आवश्यकता व अवस्थां पूर्ण परिचित जुइका च्वनी मखु। न्यना जक नं, स्नना जक नं याना मस्वयेकं च्वया मस्वयेकं छुं च्वये व याये सइ मखु। स्यने नं माः, च्वये हे नं माः, अले जक च्वये सया वइ। छायधाःसा छ्गू ज्याया सफलता पारस्परिक सम्बन्ध हे जक सम्भव दु।

थौं भीत आपाः यथार्थवादी साहित्य-कविताया औपयोगिक जुयाच्चंगु दु, छायधाःसा आपालं प्राचिन प्रथाय्, आपालं क्षेत्रे साहित्य द्वारा सुधार हयेमाला च्वंगु दु। हानं नाप नापं उच्चकोटीयापि साहित्यिकपिनिगु नं तस्सकं अभाव दनि। तर थथे धका धायेवं सुधार हयेत छ्महस्यां मेम्ह असामयिक ज्यायाःम्हयात बो जक बिया च्वयेगु कवितां जन समूहयात उत्तेजित याना बी। व भिगु, योग्यगु ज्या जुइ मखु। साहित्यिक क्षेत्रे गबले दुहाँ वइ, अबले यथार्थवादी जुइमाः धका निर्वस्त्रं यथार्थवादी जुइत स्वतधाःसा वयागु सम्मान गुलि तक यथार्थ प्रेमी दिगम्बर महाद्योयात जुल, सायद वयासिबे हे अप्पो जुइ। थ्व लेखकं च्वया च्वने माःगु मखु, सर्वसाधारण-

यात महसूस जुया वइ च्वंगु खँ खः धयागु च्वमियात पूर्ण विश्वास दु। खः, बांलागु वस्त्रं पुनेगु यायेवं तथा आभूषणं छायपा बीवं जक मनू म्वाइगु मखु, मखुसा सीगु धयागु छुं नियम मदु, थ्व मान्य। तर साहित्य क्षेत्रे चाहे कहानी थजु, चाहे कविता थजु, चाहे निबन्ध हे थजु कलात्मकतां छायपा बीगुली श्रेयता अथे हे सौन्दर्य दु। छायधाःसा विभूषण, कलात्मकता प्रभावया चिं सदा सर्वदाया निति खः, गुगु छ्म सच्चा साहित्यिकं बांलाक सियाः च्वनी। सिया च्वनीगु नं जुइ। मखु ला धयागु जूसा चिकुका म्वाना च्वनेगु हे नं असम्भव, किन्तु थपि कविताय् वाहियाति अपर्भत विषयांश धका सुनानं गबले भापी, अबले उम्ह साहित्यिक महापुरुष थःगु ख्वाले हाकः पायगु हे महान प्रगतिशील तत्व व अलंकार भापाः वःगु खुलंमखुला सावित जू वइ, नत्रसा व कविता हे मखु। थथे हे रहस्यवाद, छायवाद, आदर्शवाद आदि आदिया वादे धाले याना कविता च्वयेगु, च्वइगु कविता बौद्धिक चातुर्यपन व थःगु विचार धारा वाद खः, न कि उप बौद्धिक बलया प्रतिबिम्ब हे धाये व धाःवये फइ। छायधाःसा कलात्मक रूपं व भाषा-शैली अथे हे ढंगया विशिष्टतां रचेयायेगु राजनैतिक काव्य-कविता रचनाया आदर्श गुण खः। थ्व खँ अवश्य नं माने यायेमाः, मखुला धयागु सा साहित्य (धन) कविता व राजनीतिया बिचे गुगु प्रकारयागु हे सम्बन्ध मदुगु सावित जू वइ हानं गबले तक थुगु प्रकारयागु गुणत कविता च्वमि व च्वमितयेके मदया च्वनी अबले तक निगू पक्ष नं सफलताया खते च्वने फइ मखु। थ्व हे विभिन्नता साहित्य-संसारया न्हापांगु कल्प वृक्षया पुसा काव्य लक्षण खः।

—:—

न्हागु खुसि

श्री बद्रीप्रसाद

शून्यगु वनया वक्षस्थलसं।
खंला अविरल अन खुसिन्हागु
वयागु इच्छा अपूर्ण तिनिथें
उकिं मखा ज्वी नित खुसि न्हागु।

जग - जीवन हे कारण दुखया
भाः पाः वंगु व खःला सुरुसुरु
लाःसा अमित लिउने सुनानं
लिना हःगुलि मफु मफु व्वाःगु।

वंम्ह सरासर हे चञ्चल खुसि
छंगु मने छु छु पीडा दै च्वन
अथवा मदीक खुसि छ खःला
न्यं कि जितः थौं न्यन्य अति आतुर !

नये मधाः छं, नत द्यन्य धा छं
न्हावलें स्वःसां लिमला थुकथं
हरदम न्हाना अविरल चालं
गन जक थ्यंकः वन्यगु छ धा रे ॥

अनुवादक—के० पी० मल्ल

[ग्वेद मोपाशाँ ससारया सर्व श्रेष्ठ कहानीकारत मध्ये छम्ह जक मखु, वेकःयात कहानीकलाया हे जन्म-दाता धाःसां छुं अत्युक्ति जुइ मखु । वेकःया जन्म सन् १८५० अगष्ट ५ खुनु जूगु खः । वेकःयात उच्च शिक्षा प्राप्त यायेगु सुअवसर प्राप्त जूगु दु । उगु बखतया आपाः शिक्षित फ्रेन्चथे हे तुं वेकलं जागीर नया दिल । तर वेकःया मन कारीन्दाया टेवीले च्वना न्हापु नइगु ज्यायायेगु सिबे तुर्गनेयवया (रुसी लेखक तुर्गनेव उबले फ्रान्से च्वनीगु) छेँ जुइगु साहित्य-सम्मेलन पाखे आपाः धेचू । वेकःया जीवनया अधिकांश समय थ्व हे साहित्य गोष्ठी बिते जुल, गन वेकलं फ्रेन्च लेखक वर्ग जोला, डोंडे, फ्लुवर्ट आदि नाप मित्रता स्थापित यात । जीवनया अन्तिम वर्ष पाखे वेकःया प्रतिभाया पूर्ण विस्फोट जुल । अले विश्व-साहित्यया दुकुती कहानीकलाया लुखा बांलाक हे चाल । तर वेकलं कहानी साहित्यया दुकू गुलि जायेके धुंकल जुइ यदि वेकःया ६ जुलाई १८९३ खुनु Paralysis या रोग अचानक मृत्यु मज्जुगु जूसा ! वेकःया कथा-साहित्य श्रेष्ठ मानववाद व यथार्थवादया आदर्श रूप खः । मानव-हृदयया दुने द्रौ वना दक्को खँ वात्तुवाला हयाः भौंते कलमया च्वकां क्रियाः पाठकतयेगु न्होने भण्डाफोर याये हइगु जक मोपाशाँया कहानीया विशेषता मखु, उकी पिडीत मानव-आत्माया क्रन्दनया प्रतिध्वनि नं ताये दु । वेकःया कहानी उबले तक नं जीवित जुइ गबले सारा विश्वे छम्ह जक मानव बाकी दइ च्वनी ।

—अनुवादक]

वारन-इ-राभटया देहाती छेँ गफ-शफ यायेगु कोठाय मुनाच्वंपिं पासापिन्त इ-इन्जेलीनं धाल, “फ्रेन्च-पेरुस्साया युद्धया विषय जिके छपु भयानकगु बाखं वः । फौवर्ग-इ-कोमो-इले च्वंगु जिगु छेँ छिकपिसं स्यू हे जुइ । पेरुसियनत दुहाँ वः बले नं जि अन हे च्वंच्वना । अन दुःखया ताःहागु श्रंख-लाय दुने लाना वीं जूम्ह छम्ह मिसा जिगु छेँ नाप नापं दु । व नीन्हेदं दुबले लच्छिया दुने वया अबु, भात अले न्द्रू-बूम्ह मचा नं सित ।

“मृत्यु गुगुं छखा छेँ छको दुहाँवल धायेवं मानों वं अनया लँ हे सिके धुंकलयें च्वंक हानं हानं त्याहाँ वः । अले व युवती दुःखं व्याकुल जुया खुवा तक लासाय मुच्छर्थे जुयाच्वन । व भयानक संकटया फलस्वरूप वयाके क्कू निष्टूर ग्लानी खने दया वल । वं ननं मनः । गतिहीन जुया क्कथाय सुंक च्वंच्वनीगु । वयागु मिखा बाहेक मेगु छेँ मसं । मेपिसं वयात थनेत खल धाःसा, सुनानं वयात स्याः हे वलला धइथे च्वंक चिच्यार्दक हालीगु । उकिं लासां वयात संके फइ मखुगु । खाः सिकेत, वयागु वसः फेरेयायेत अले लासा हिलेत जक थनिगु ।

“वयात बरोबर नकेत, त्वंकेत व नाप क्कम्ह बुढीम्ह च्यो नं दु । वयागु नैराश्यपूर्ण मने छु जुल सुनानं छेमस्यू, क्कथायाःसा वं आः विल्कुल हे नमवायेगु याना हल । छु वं न्हाबले सिधु-कुपिनिगु विषये विचाः यानाच्वन जुइ ला ? जूगु खँ फुक्क लोमंका छु व पिडीत मनं सपना खनाच्वन जुइ ला ? कि

वयागु स्मरण-शक्ति प्रवाह हीन जुयाच्वन जुइ ? तर न्हागु हे थज्जु वं भिन्यादं तक अथे हे निश्चित व निर्जन जीवन बितेयात ।

“लडाईं शुरू जुल । दिसम्बर महीनाया शुरू शुरूया बखते जर्मनत कोमोइले दुहाँ वल । जित व घटना म्हिग तिनि जूगुथे लुमंनी । तस्सकं हे चिकुसे च्वना च्वंगु । जि नं बात त्वचं सने हे मफया आराम-कुसीं ब्वारातुला च्वनागु । जर्मनतयेगु ततःसःगु लाकाँसः जि ताः । जिगु इयालं इपिं वंगु खने दु ।

“इपिं ताःहाःक जुइक भोछुना धुजोगु अजीव गतिं वना-च्वन कि तारे कतौमरीत न्यासी वंथे च्वं । अले अफिसरतयेसं थः थः सिपाहीतयेत कोमोइलया क्कखा क्कखा छेँ पत्तिकं पाःत-येत छवल । जि थाय् छेँ जक हे भिन्हेम्ह पाः च्वंच्वःपिं दु । व वीया छेँ, भक्के जुइयोम्ह कमाण्डर नापं भिनिम्ह दु ।

“क्कन्हु निन्हुला छुं मज्जु न्हापा गथे अथे हे तुं । व वीया छेँ या नाप च्वंपिं अफिसरतयेसं व उसाँय मदु धइगु खँ सीकल । इमिसं व खँया छुं वास्ता मयाः । तर व मिसा इमिगु परेशान-या मुहान जू वल गुम्हेसित इमिसं गबलें हे खंगु मदुनि । इमिसं वयागु अस्वस्थताया विषये सोधपुक्क यासैलि थ्व मिसा भिन्यादं निसै लासाय तिनि धइगु खँ सीकल । निसन्देह इमिसं थ्व खँ क्कति हे विश्वास मयाः । बरु इमिसं थथे विचाः-यात कि थ्व वीं नं जर्मनतयेगु न्होने वयेमाली, इपिंनाप खँल्हाये माली, इमित स्वयेमाली धकाः घमण्डं लासा मतोतूगु खः ।

“व वीं नं जिमिगु सत्कार यायेमाः धइगु खँ कमाण्डरं जोड़ बिल । कमाण्डरयात व च्वनाच्वंगु कोठाय् यंकल । अले वं वींयात भक्केजुया धाल, ‘साहीबा ! छि दना क्वाँ भासँ धइगु अनुरोध दु ताकि जिपिं फुक्कसिनं छिगु ख्वाः खनी ।’ वींनं वयात छुं हे जवाफ मब्यूसँ अनिश्रित दृष्टिं छकः पुलक खल । अले कमाण्डरं धाल, ‘जिं गुगुं हालते नं सुयागुं धृष्टता सहायाये फइ मखु । यदि छ मान मिजासं खुशीसाथ मदंसा सुयागुं सहायता म्वाःक छन्त न्यासिकेगु उपाय अःपुक छइके हे माली ।’

“कमाण्डरयागु खँ तागुया छुं चिन्ह वं मब्यू । व वित्कुल हे अचल अवस्थाय् तुं च्वनाच्वन । वयागु थव चुपचाप अवस्था थःगु अपमान समझे जुयाः कमाण्डर मिथेँ राके जुल । ‘यदि छ कन्हे नं क्वाँ मवःसा.....’ थुलि धया व अनं प्याहाँ वल ।

× × ×

“कन्हे खुनु वया बुढीमह च्वलं वयात वसः पंकेत ख बले व चिलचिल वाना हाल, वं थःगु बलं फक्क सनेत खल । अफिसर तुरन्त तले थाहाँ वल । अले बुढीं व अफिसरया तुति भोपुया धाल,—‘महाशय ! व काहाँ वइ मखु । व अत्यन्त दयनीय अवस्थाय् जूगुलिं वयात माफ याना दिसँ ।’

“व अफिसरया नं तँ वयेकूसां भचा माया वंथेँ च्वन । वं सिपाहीतयेव सःता व वींयात पिने लुया ह्येगु अर्डर बीगु साहस याये मफुत । तर अकस्मात् अफिसर न्हिला हल । अले जर्मन भाषां सिपाहीतयेत छुं अर्डर बिल । तुरन्त छपुचः सिपाहीत मानौं सुं घाइतेमह मनु कुबिया वइ च्वंगु ला धइथेँ च्वंक छपा लासा कुबिया वइ च्वंगु खने दत । उबले तक व वीं वयागु गाज्यागुजी जूगु लासाय् ननीमवासे संक हे च्वना च्वन, गबले तक इमिसं वयात गोतुकेगु प्रयत्न मयाः । छायधाःसा छु जुइ त्यंगु खः व खँया वं वास्ता मयाः । वया ल्यूने छमह सिपाही नं मिसा वसः छप्पो ज्वना वइ च्वंगु दु । अले अफिसरं ल्हाः हुहुं धाल, “आः जिमिसं स्वे, छं थः थमं तुं वसः पुने फुला मफुला, न्यासी वने फुला मफुला ।”

“अले व छपुचः मनूत इमाउभिल्ले बन पाखे न्हात । निघौ लिपा सिपाहीत जक लुह लुह त्याहाँ वल । अले व वीं गन वं गन वं छुं सी मडु । इमिसं वयात छुयात गन तोता थकल छुं सुनानं मस्यू ।

× × ×

“न्हिच्छि न्हिच्छि चच्छि चच्छि च्वापु गायां तुं च्वनी-गुलिं बुं, ख्यः, जङ्गल च्वापुं तैस्य च्वंक सी-फाङ्गाथेँ तोपुयातल । धौं जिमिगु हे लुखा कवे वया हाः वइगु ।

“व विचरा तंमह वींयागु विचारं दः न्हाबले सतेयात । जि जर्मन अधिकारी वर्गतयेत थव खँया जानकारीया लागी गोःकः दरखास्त तये नं धुन गुकिया लागी जित स्मेतं म्ण्डै गोलीं कयेका स्याःल्यां । बसन्त ऋतु वल । फौजी अधिका-रीत थन तोता वन । तर व वींया छेँ तालं गोया तुं तल । बगीचाया लेँ घाय् युयाः ताताहाकः नापं जुइ धुंकल । व बुढीमह च्यो नं चिकुला बले हे सी धुंक्कुगु जुयाच्वन । थुमिगु खँया सुनानं वास्ता मयाः ।’ जि हे जक थुमिगु विषये हरदम विचार याना । इमिसं व मिसायात छु यात ? वींया पाखेँ छुं खँ थुइके मफयाः वयात सुनानं अस्पताले तये यंकल ला ? जित शंकां मुक्तयाइथेँ ज्यागु छुं हे घटना मजू । तर विस्तार विस्तारं समयया क्रमया साथ साथे जिगु शंका व ग्याःपहः शान्त जुल ।

“अले शरदू-ऋतुया बखते जंगली-खात नं प्रशस्त खने दत । जित त्वचं नं भचा भचा याना तोता हइ च्वंगुलिं बन तक नं वनेगु सहास याना । जि प्यमह न्यामह ताहा-प्वाडुपिं म्ण्डै स्याये धुंका जब जि मेम्हेसित कयेका व सिमा भाः-भी नं जाया च्वंगु गाले कुतुं वल । व कायेत जि अन वनेगु कर हे लगे जुल । अले अन जि खना व कुतुं वइ च्वंगु छमह सीमह मनू-मह नापं लानाच्वन । तुरन्त व वींया स्मृतिं जिगु नुगले मुकिं दाः थें जुल । व भयानक वर्षे अन आपाः मनूत सित जुइ फु तर मस्यू छाय् व वींया हे जक छयों जि स्वये माःगु !

“अले अकस्मात् जि फुक्कं खँ थुल । जि फुक्कं खँ अनु-मान याना । इमिसं थव वींयात लासानां हया थव जंगलया भयंकर शीते तोता थकल । अले व वींनं थःगु न्हापायागु विचारे हे दृढ जुया ल्हाः-तुती तक नं मसंकुसैँ तःफोगु च्वापुं ल्हाकाः वन ।

“अले धौं तयेसं वयागु शरीर विस्तार विस्तारं नष्ट यायां यंकल । म्ण्डैतयेसं श्याम्कः जुइ धुंक्कुगु वयागु उनया लासाय् थः थःगु बास दयेके धुंकल । अले जि वयागु कवे फुक्क मुनेगु ज्या याना । जि थुलि हे जक प्रार्थना याय् कि भी काय् छेपिसं युद्ध धइगु गबलेँ हे स्वये ग्वालेमा ।”

—:—

बुद्ध्या सांघिक विचार

श्री मोतिरत्न उपासक

गुपिं मनूतये थ्व विश्वास दु, 'पालि-साहित्ये' धर्मया जक विवेचना दु, उकी समाजया मेमेगु दिशा पाखेया वर्णन मदु, इमिसं थःत थमं भ्रमे लाकाचवन । पालि साहित्यया अभावे भारतीय तथ्यांश युक्त क्रमिक इतिहासे ङ्गू अध्याय हे मदु-गुथें जुइ । पालि साहित्ये भीसं सारा भारतया बुद्धकालीन समयं निसैं अशोकं लिपाया समय तकं बुँया योबुल्लंचां जुइपिं कृषक निसैं अन्तपुरया रानीपिं थ्यंकां, कोठाया विलासी मनु निसैं महान ल्यागीपिं तकं, मानव समाजयात हः फ्वाइपिं अंगि धर्माधिकारीपिं निसैं आदर्श धर्म द्वारा मानव कल्याण याइपिं थ्यंकां, साहस हीन मनु निसैं पुष्पार्थया प्रतिमूर्ति थ्यंकां, महाधनी निसैं धौभ्यगः ज्वना फ्वना जूपिं तकं मनूतयेगु, जीवन, गतिविधि आदि तकं खंके फु ।

थन थ्व फुक दिशा पाखे विवेचना यायेगु लेखकया विचाः मखु । थन वसपोलया आविर्भाव समय व वसपोलया संघवाद वा सांघिक विचार सम्बन्धे जक छुं च्वये ।

वसपोल थुजागु अवस्थाय् जन्म जू बिज्यागु खः, गबले कि समस्त विश्वे हे धयार्थे वास्तविक सत्ययात व सदाचारयात ल्वमंका अत्याचार वा भ्रष्टाचारया लेँ समाज मिखा तिस्सिना ब्वाँय् वना च्वंगु खः । भारतया कं कुलामे ला भं ब्राह्मणा-चार्यपिसं धर्मया नामे गोमेध, अध्वमेध, नरमेध आदि यज्ञया मिथ्या आडम्बर व अन्धविश्वासया चरम सीमाय् मनूत तथा तःगु खः । अबलेसिगु युगयात प्यखेसनं अन्धकारं तोपुया तःगु, मानव समाजया बौद्धिकत्व व नैतिकताया छुं मू मदुगु जुया छ्युं समाजया युग धाये फु । दुखित पोडित अबला मानव प्रति दया मैत्री तथा सदभावनाया अभावं बहुजनया हृदये अशान्तिया वातावरण फैले जुयाचवन । शक्तिशाली समाजं शक्तिहीन समाजया प्रति स्वेच्छाचार व्यवहार याना गुलाम प्रथाय् मनु लहिना तल । पुरोहितशाहीं अले व हे प्रथाय् मनूया परंपरा धाले यायेत सनाचवन । मनुखं मनूया व्यापार यायेगु, थः सन्तोष मजुल कि मानवयात पशुवत हिंसा यायेगु, मी ध्योथें दुइगु भारतीय इतिहासं खं । पाश्चात्यया इतिहासं ला भं हे । थुजागु भीषण कलुषित वातावरणे तथा समय कलंकया पराकाष्ठा थ्यना च्वंगु अवस्थाय् वसपोल भगवान बुद्धया जन्म जुल । अले बहुजन हितया निति, सुखया निति महासंघवाद प्रचार याना बिज्यात ।

वसपोल भगवान बुद्धं खुदं तक दुष्कर चर्याया निष्कर्षे बुद्धगयाय् बुद्धत्व प्राप्त याना बिज्यात । अले आत्मनिष्कलेश जुइ थुंका शामन्त शोषण नीति व मिथ्या धर्मया तापं, हः-फ्वाना तःगुलि विलास प्रियता जुया च्वंगु अविकसित जुया च्वंगु समाजयात विकास यायेगु प्रतिज्ञा याना बिज्यात । अले समाज सेवा यायेत ङ्गू शिष्ट सम्पन्न निस्वार्थी ङ्गुचः मनूया जरूरत नं जुल । साथे वसपोलं पवित्र क्रियाशीलपिनिगु ङ्गू संस्थाया नं निर्माण याये हे माल । गुगु संस्थाय् जातिपाति व धनी गरीबया छुं भेदभाव मदु, अपितु मानव मात्रया मानव जुया कायेगु हक दु । थः असन्तोषगु छुं विषय दुसा विरोधया सः पिकायेगु प्रत्येक सदस्यपिन्त समान अधिकार दु । मं दतले च्वनी मन मदयेव वयान संघ-संस्थां विधि पूर्वक स्वतन्त्रता नं ब्यू । मानवया मगजे तालं स्वयेगु रुढ़िवादी बन्धन मदु । व संस्थाया प्रमुख कार्यकर्तापिनि वस्त्र काषाय वस्त्र जुइ । इमित संघया निसः व नीन्हेगु विधान पालन यायेमाः । संघया गणनायक जन्मं व परंपरां जुइ मखु, दीक्षा व शिक्षां जुइ । प्रमुख कार्यकर्ताया कोरम मध्य देशे भिम्ह तथा प्रान्ते न्याम्ह दयेवं गाः । देश, प्रान्त, ग्राम, निगम प्रत्येक थासे च्वंपिं प्रमुख कार्यकर्तापिनि बाङ्गी ङ्गो सीमागृहे, पुखुली वा नदी मुनाः थःगु कार्यक्रमया विधान संज्मायन व आत्म-आलोचना तथा संशोधन आदिया नियम कातुगु जक मखु साप हे बांलागु नं खः । प्राणी हिंसां रहित जुया च्वनेगु, ब्रम्हचर्यं व्रत पालन यायेगु, छुं प्रकारया परद्रव्य हरण मयायेगु, झूठ खं व व्यवहार तोतेगु थ्व प्रमुख विधान खः । स्त्री संसर्ग मयायेगु, मातुगामया सन्मुखे दुट्टूल वाक्य प्रकट मयायेगु, व्यक्तिगत धन दौलत ममुंकेगु इत्यादि बुद्ध प्रज्ञत पवित्र उपदेश थ्व नीतिया दुने च्वंगु खं खः । व्यक्तिगत धन दौलत संग्रह यायेगुलिं पनेत वसपोलं 'धम्मदायाद' सुत्ते गुलि नाइक आज्ञा जुया बिज्यात—

“भिक्षुपिं ! ङ्गिपिं जिगु धर्म-दायाद (धर्मया अधिकारी) जु, आमिष-दायद (= धन-सम्पत्तिया अंशभागी) जुइ मत्य । ङ्गिमि प्रति जिगु अनुकम्पा दु ।... भिक्षुपिं ! यदि ङ्गिपिं आमिष-दायाद जुल, धर्मदायाद मजुल धाःसा ङ्गिमित नं ध्याकी— 'शास्ता (= उपदेष्टा) या श्रावक आमिष-दायाद जुया विचरण याना च्वनी, धर्म-दायाद जुया मखु ।' जित नं व हे

कारणं ध्याकी—‘शास्ताया श्रावक आमिष-दायाद जुया विचरण याना च्वनी, धर्म दायाद जुया मखु । भिक्षुपिं ! यदि द्विपिं जिगु धर्मदायाद जुल धाःसा, आमिषदायाद मजुल धाःसा छंत नं ध्याकी मखु...जित नं ध्याकी मखु ।’ अले छु वसपोल-यात आमिष पदार्थे थपायूसकं घृणा ला ? उकीया परिग्रह बांलाक हे निशेध ला ? मखु, यदि व व्यक्तिगत मजुल धाःसा अपरिग्रह मजू ।

छन्हु वसपोलया काथिक मानसिक सदाचार खना प्रसन्न जूम्ह श्रद्धालु महाजन अनाथपिण्डिकं न्ये प्यंगू कोटी धन खर्चयाना दयेकूगु विहार छगू वसपोलयात चढ़े यात । गुकि-यात वसपोलं सांघिक अधिकारे दान कया बिज्यात । वत्थे हे वसपोलया थः थिथितिपिसं विविधाकारया अलंकार युक्त आपालं आपाः विहार दयेका अर्पण यात । हानं विशाखा महाउपासिकां न्यीन्हेमू कोटी धन खर्च याना देव भवनथे च्वंगु विहार दयेका प्रदानयात व फुक्कं वसपोलं सांघिक पात्रे हे अर्पण याक्य बिया बिज्यात ।

हानं छन्हु वसपोलया कांछिमाँ प्रजापति गौतमी महारानी वसपोल बुद्धयात चढ़े याये धका अत्यन्त परिश्रम याना थःथमं कपाय् त्यया, तिना, फयना, थाज्यायना, कापः थाना चीवर वस्त्र छजो दयेका बुद्धयात चढ़े यायेगु मती तथा भगवान बुद्धयाके प्रार्थना यात—‘भो भगवान ! छलपोल बुद्ध जुया बिमज्यानि बले जिं छलपोलयात थःगु स्तनया दुरु त्वंका पालन पोषण याना ब्वलंका तयागु खः । छलपोल जगतगुरु तथागत जुया बिज्याये धुंका जिं छुं हे सेवा सत्कार याये मखंनि । उकिं थ्व जिगु अत्यन्त परिश्रम तुका दयेका हयागु

छजो चीवर अनुकम्पा तसे स्वीकार याना बिज्याहुं ।’ थ्व वाक्यं वसपोलया कोमल हृदये गुलि छु प्रभाव परे जुल जुइ ? तर माँया ल्यू माँ जुया च्वंम्ह प्रजापति गौतमी महारानीया प्रति असिम कृपा तुं तसे थः संघया अनन्त गुण लुमंका उगु चीवर वस्त्र संघया सामूहिक पात्रे दान बीगु आज्ञा जुया बिज्यात ।

गौतमी महारानी पुनः आग्रह यात—‘भगवान ! छपिनि संघयात वस्त्रया आवश्यक जूसा जिके तास, सुति, रेशम आदि वस्त्र दु । थ्व छपिन्त हे चढ़े याये धका जिं अपो परिश्रम याना दयेका हयागु खः । अनुकम्पा तसे छलपोलं ग्रहण याना बिज्याहुं ।’ थथे हे हानं प्रार्थना यात । किन्तु स्वको तक्या प्रार्थनां नं वसपोलया सांघिक विचारयात छुं संके हे मफु । थुजागु समये हे शक्तिया परीक्षा जुइ । तथागतं स्वयं ग्रहण याना हे बिमज्याः नापं सांघिक पात्रया महत्त्व थुइके बियाः व हे पात्रे तयेके बिया बिज्यात । छु म्नीत थ्व स्वया नं च्वेयागु वसपोलया अनन्त संघ गौरव व सांघिक विचारया दसु मेगु मानि ला कि ?

थुकथं वसपोलं समाजया भौतिक निधियात सामूहिक यायेगु दसु व पद्धति क्यनाः मानवया आत्म शुद्धि एवं नैतिक शिक्षाया नितिं विशेष जोर बिया बिज्यागु दु । अतः थौंया विश्वे शान्ति इच्छुक मानव समाजया न्होने भौतिक विज्ञान विकाशया गुलि आवश्यकता दु, आत्म शुद्धि व नैतिकता उन्नति एवं सुधारया नितिं बुडयागु सिद्धान्तया नं उलि हे आवश्यकता दु । अस्तु !

—०—

वसन्त व्रतया वयव

—कुमारी हरिदेवी

रंगि चंगि बांलाना च्वंगु
 श्वाः श्वाः ह्वःगु व ज्वा ज्वाः सःगु
 सिमा व स्वांमां न्यासि पिज्वेका
 क्यबया शोभा गुलि बांलाःगु
 वसन्त जुजुया शासन न्हूगु ?
 मनूतयगु चिकु ख्याना छ्वयत्
 वयवं मुसुक न्हिला विस्तारं
 याकः वन्यमखु धका मखाः ज्वी
 च्वापु व खसु नं यंकल नापं
 न्हाइपु मधुऋतुयागु प्रतापं ।

थःथःगु पपू फरफर प्वीका
 अन स्वां ह्वःथे मन स्वां ह्वेका
 वल अन लापा, भम्बः आदि
 स्वांया नं मुना पपुती थाका
 मंगःतयसं मङ्गल प्वीका ।
 स्वागत याना च्वन स्वानं नं
 भति छ्यो संका मुसुक न्हिला नं
 भासं भासं धका धाः थें याना
 हः नं फरफर ल्हाः थें ज्याना ।
 पासा, ह्यनु भचा ‘बां’ न्याना ।

जीवनया उद्देश्य

श्री लक्ष्मीप्रसाद श्रेष्ठ, वीरगञ्ज

थव जीवनया उद्देश्य छु खः? थव प्रश्नया उत्तर भिन्न भिन्न परिस्थितिया मनूतयेसं भिन्न भिन्न प्रकारं हे बी । साधारणतः मनूतयेसं थव हे धाइ—गुगुलि भीगु सांसारिक दशा सुसम्पन्न जुइ, व हे भीगु जीवनोद्देश्य खः । तर संसारे म्वायेत भीसं गुगु प्रयत्नयात सर्वोच्च समझे जुया व भीगु जीवनोद्देश्य मखु, व ला लक्ष्य मात्र खः । प्रत्येक व्यक्तिया जीवनया लक्ष्य भिन्न भिन्न जुइ फु तर उद्देश्य ला समस्त प्राणीपिनि नं क्कू हे जक जुइ । उद्देश्य निखिल संस्कृतिया अन्तिम निष्कर्ष खः । व खः, व आनन्दयात प्राप्त यायेगु गुगुलि कि चिरन्तर सुख शान्ति लब्ध जुइ । सांसारिक लक्ष्य-यात हे जीवनया उद्देश्य समझे जुइगु भ्रम जक मखु तःधंगु भूल नं खः, थुकिया कारण पच्छिमी सभ्यताया विकाश तथा प्रचार खः । पच्छिमी देशं जीवनया भौतिक साधनतयेत सुख-भृजनया लागी आपालं अधिकारे काये धुंकल । अयनं भीसं स्वया च्वनागु द हे दु, अन मेमेगु देशे सिबे नं अशान्ति व हाहाकार मचे जुया च्वंगु दु । भी पूजनीय आदि कवि वाल्मीकि व आदि महामानववादया प्रवर्तक बुद्धया संतानपिसं जीवनोद्देश्ययात उचित रूपं समझे जूगु खः, हानं तदनुसार इमिसं लौकिक जीवने गुगु आचरणत चरितार्थ यात, उकि इमिगु अपूर्व जन्म-भूमि स्वर्गोपम जुइ धुंकूगु खः । उकि ला प्राचीन ग्रन्थे आर्यावर्तयागु सुख शान्ति खना देवगणतयेत नं स्वर्ग तोता थन वयेथे वयेथे इच्छा जुइ धका धया तःगु । थुकी अत्युक्ति दये फु तर सत्यांश नं अवश्य हे दइ ।

शताब्दि निसैं वर्तमान संसारं जीवनोद्देश्ययात त्वमंका विनाशया पाः लूगु लं पाखे तीव्र गतिं व्वायु वना च्वंगु दु । थुकि विश्वयात रक्षा यायेत हानं चतुर्दिक राम, कृष्ण व बुद्ध वाणीयागु प्रचार यायेगु आवश्यकता दु । चाहे भीसं प्रचार यायेमा, चाहे मयायेमा तर संसारं गुखुनु बांलाक ठकर नइ, उखुनु थः हे संसार (सकल प्राणी) व आघातं व्यथित तथा व्याकुल जुया महान आत्मात पाखे दृष्टिपात याना दुःख कातर मिखां खइ । थुकियागु लक्षण नं खने हे दया वइ च्वंगु दु । थौकन्हे संसारे गीता तथा बुद्धवाणीया महत्व तथा विश्व-शान्ति स्थापना यायेगुलीं सहायक सिद्ध जुजुं वया च्वंगु दु ।

भासं, माला स्वये शान्ति गन दु? छुको दु? गुलिसियां ततःखागु छैं दुने गुलि हे शान्ति दुथे थःगु मनं खना च्वनी ।

जीवनया...

गुलिसियां लाखौं करोड़ौं दाँ कमाये यायेगुली हे थःत सुखी माने यानाच्वन । गुम्हसियां ततःधंगु जागीर नया तःतः हाकःगु उपाधि तथा व पदवी प्राप्त यायेगुली हे आनन्द खनाच्वन । हानं गुम्हसिनं बांवालापिं मिसातयेगु संसर्गे च्वना ततः धंगु होटल रेस्टराले नया विलासया प्रणय-रजनी हे शान्ति मालेगु स्वयाच्वन । मेगु हानं भीसं थव नं स्वया च्वनागु दु कि क्कू गरीबं निन्हाः नये मखंसां क्कूके हे तरे याना थःगु वा फयू वइ बले लः फयू दुहाँ वइगु बलचार्ये च्वंगु छैं च्वना नं शान्तिया हे अनुभव यायेगु प्रयत्न यानाच्वन । छु शान्ति प्राप्तिया लागी थन्यागु विराट आयोजन यायेगु आवश्यकता दु? भीसं सांसारिक उन्नतियागु गुगु क्षणिक आनन्दे थःत त्वमंका छवइ व ला चिरस्थायी शान्तियागु आधार मखु, कायधाःसा थुकि भीत गुगु सुख प्राप्त जुइ व ला क्षणिक मात्र खः । हानं ला व हे अतृप्तियागु हाहाकार ! थुजागु सांसारिक उन्नति शान्ति भीगु ल्हाते लाइ वा वइ मखु । खः; इर्ष्या, द्वेष प्रतिद्वन्दिता आदि दुर्गुणत जक भीसं काये फइ । थव हे वस्तुतः खः, मनुष्यया सुख शान्तिया मार्गे कं स्वरूप दुःखया मुख्य मुख्य श्रोत थुपि हे दुर्गुणत खः । गीताय् श्रीकृष्णं अर्जुनयात ज्ञान प्रदान यायां धया दीगु दु :—

काम माश्रित्य दृष्यूरं दम्भमानमदा न्विताः ।

मोहाद् गृहीत्वाऽसद् ग्राहान्प्रवर्तन्तेऽशुचित्रताः ॥

—आसुरी योनियापिं दम्भ, मान तथा मदं युक्त जुया गबलें नं पूर्ण मजुइगु कामनायागु निति क्षुद्रपिं द्योपिनिगु आ-राधनाय् तत्पर जुइ, हानं मोहे लाना मरण, मोहन, उच्चाटन आदि असद्ग्राह्य मंत्रयागु जप याइ—

चिन्ताम परिमेयो च प्रलयान्तामुपाश्रिताः ।

कामोपभोग परमा एतावदिति निश्चिताः ॥

—आसुरी वृत्तियापिं मरणपर्यन्त नं अनन्त चिन्ताय् मग्न जुया च्वनी व काम भोगया हे सुख परमावधि व पुरुषार्थ धका उकी हे लगे जुया च्वनी ।

आशापाश शतैर्वद्धाः क्रामक्रोध परायणाः ।

इहन्ते काम भोगार्थं मन्यायेनार्थं सञ्चयान् ॥

—अनेक प्रकारयागु अशंक्य आशा रुपी फासी लाना काम व क्रोधया अधीने जुया कामनायागु भोगया निंति अनेक प्रकारया अन्याय नं इमिसं धनया संचय याइ—

इदमद्य मया लब्धमिमं प्राप्स्ये मनोरथम् ।

इदमस्तीद मपि मे भविष्यति पुनर्धनम् ॥

—इपि चान्हे नं न्हिने नं थ्व हे प्रपञ्चे फसे जुया च्वनी कि थौं जित थ्व पावे जुल जिगु थ्व मनोरथ पूर्ण जुल, थौं जिके थुलि दु, हानं भविष्ये आपाः धन दइ—

असौ मया हतः शत्रुर्हनिष्ये चापरानपि ।

ईश्वरोऽहं महं भोगी सिद्धोऽहं बलवान् सुखी ॥

—थौं जि अमुक शत्रुयात स्याये धुन, कन्हे हानं मेपि शत्रुतयेत नं स्याये । जि हे ईश्वर भोगी, सिद्ध, बलवान व सुखी खः—

त्रिविधं नरकस्येदं द्वारं नाशन मात्मनः ।

कामः क्रोधस्तथा लोभस्तस्मादेतन्त्रयं प्रजेत ॥

—काम, क्रोध व लोभ थ्व स्वगुलि नरकया लुखा खः । थ्व स्वंगुलि नं आत्मायात नष्ट याइ, थ्व स्वंगुयात नं त्याग यायेगु उचित खः । इत्यादि

कोलाहलमय संसार-सिन्धुया उखे पाखे छु दु ? थुकियात स्वयेत, समझे जुइत भीसं थःगु सम्पूर्ण सांसारिक दृष्टियात तिसीका दिव्य दृष्टि कनेगु यथा सम्भव प्रयत्न यायेमाः । अले जकं भीसं खनी कि थ्व विस्तृत भू-मण्डलया उखे पाखेयागु सकल चीज भी फुकसिया बिचे हे सुला च्वंगु दु । भीगु जीवन-नौका एकाएक प्रवाहे न्ह्याना च्वंगुलि थ्व 'उखे पाखे' यात-गन कि उकियागु प्रवाह रुके जुइ वयागु विश्राम न्याय खः— लोभकं धुकल । थ्व अन्तः क्षेत्रे दना छगू दृष्टान्त विया भीसं विचाः याये कि आनन्द गन दु ? व महले दु कि बलचाय् दुः व कामिनीयागु कान्ती दु अथवा छुँ वहलं न्याये फुगु वस्तु खे दु ?

—माँया पर्सी च्वलं ख्वाः त्वपुया प्रेमपूर्ण माँया मूले च्वंम्ह मचां उगुगु अवस्थाय् हे थःत पूर्ण आनन्द अनुभव याइ । वयागु सम्पूर्ण आनन्द व हे माँया मुले केन्द्रिभूत जू । गुगु ताहाकगु लें सांसारिक आनन्दयात यात्रा याये मागु दु, उकियागु दकसिबे न्हापायागु अवस्था तथा स्थान माँयागु अञ्चलया माँयागु मुले खः । अन मचां थःगु ख्वाः माँयागु पर्सी च्वले सुचुका धाइ—माँ यः, माँ यः जित छं खं ला ? धासा

जि गन दु ? थ्व धाधां व इति इति तातां अन्तःकरणं न्हिली । व आनन्दया न्ह्योने सफू मचायात निरर्थक खः, खर-खजा-नाया छुं मू मदु । मचाया निंति माँया दुरु हे अमृत सिबे नं साः । माँया मूले च्वना माँया दुरु त्वनेगुलीथें आनन्द वयात छुकिसनं मदु ।

तर दन्चि लिपा व हे मचाया आनन्दया केन्द्र फेरे जुइ । वयागु आनन्द आः न्ह्येवसा तथा मिसा मचा जूसा कतां-मरि पाखे स्थित जुइ । थुगु अवस्थाय् मचायात माँयागु उलि वास्ता दइ मखु गुलि कि थःगु न्ह्येवसा पाखे दइ । गबलें ला व थःगु न्ह्येवसाया लागि माँ नाप नं त्वाइ, हाली, भगइ याइ ।

हानं छुं महिना वा छुं वर्ष बीते जुइव न्ह्येवसा तथा कतामरी वयात आनन्द प्राप्त जुइ मखु । स्वयां दिसं आनन्दं थःगु केन्द्र हिला बिल । तेश्रो अवस्थाय्, गुबले कि व शिशु अवस्थां बदे जुया भिदं-भिनिदं दुम्ह जुइ । वयागु आनन्दया केन्द्र आः विभिन्न विषयया ज्ञान प्राप्त यायेगु तथा बाखं आदियागु सफूत व्वनेगुली स्थित जुइ । थ्व सामान्य बुद्धिया मस्तयेगु खं खः । क्कम्ह निम्ह थुकी अपवाद स्वरुप दये फु तर भीसं ला सामान्य घटनायागु हे चर्चा यायेगु वेश जुइ । थुगु अवस्थाय् वयात न्ह्येवसाय् छुं आनन्द खने दइ मखु । न्ह्येवसा आदिया थाय् बाखं आदिया सफूतेसं काल । उकिं थुकिं हे वयात आनन्द प्राप्त जुइ । व हे वयात बांला तथा मनोहर खने दइ । तर आनन्द थन हे जक केन्द्रिभूत जुया च्वनी मखु व थःगु लें बदे हे जुया हे वनी ।

विद्यालयया अध्ययन सिधेका बालक युवकया रूपे महा-विद्यालय तथा विश्वविद्यालये प्रवेश याइ । महाविद्यालयया जीवने वयात मेगु हे वस्तुखे आनन्द प्राप्त जुइ—उदाहरणार्थ वैज्ञानिक सफूत तथा तात्त्विक ग्रन्थ कया दिसं । वं व सफूतयेत छुं काल तक ला खुब ध्यानं च्वनी तर वया आनन्द आः विश्व-विद्यालययागु “बी० ए०”, “एम्० ए०” तथा “पी० एच० डी०” आदि उपाधि व सम्मान प्राप्त यायेगुली स्थित जू वनी । आः वयागु आकांक्षा, वयागु आनन्दयागु निवास स्थान, वयागु प्रफुल्लतायागु मुख्य केन्द्र व हे खः । विद्यार्थी विश्व विद्यालय निसें ससम्मान पिहाँ बइ, हानं वं आपाः तलब दुगु जागीर नइ, उच्च स्थान तथा पद प्राप्त याइ । आः थ्व युवक पुरुषया दक आनन्द धने, ऐधर्ये केन्द्रिभूत जुइ । आः वया जीवनया छगू मात्र स्वप्न सम्पत्ति सञ्चय यायेगु जुइ धुकल । वं तधंम्ह मनू जुइगु तथा विपुल वसुधा जम्मा यायेत

खइ । छुं समयया निति जागीर नये धुंका वं प्रसस्त धन कमाये याइ, अले वया आनन्द मेगु हे वस्तुखे वना थाइ । व खः रमणी अर्थात् नारी ! आः भी त्याय्मह युवकयात नारीया परमावश्यक खने दइ वल । व विना छुकिसनं वयात आनन्द मवल । मिसा प्राप्तिया निति थःगु सम्पत्तिया फुकं भाग खर्च यायेत नं लिफः खइ मखु । माँया अञ्चले वयात छुं आकर्षण मंत, न्ह्येवसा पाखे वयागु दृष्टि मवन, बाखंयागु सफू छखें वां छवये धुंकल । मिसाया निति सर्वस्व त्याग यायेत नं व तत्पर जुइ ।

वयागु आनन्दया थ्व न्हूगु केन्द्रया चिचिधंगु मौजयात नं कठोर परिश्रमं कमेयानागु धन यःयथे याना छुटे याकी । युवकं छुं समयया निति मिसाया सहवासे महानन्द अनुभव याइ—तर हानं स्वया दिसँ आनन्द आः मेथाय् सरे जुइ धुंकल । प्रथम मिलने वयात गुलि मिसा पाखें प्राप्त जूगु आनन्द खः, उकी आः कम जुइ सिबे बढे जुइ मखुत । आः आनन्द नारी एकाधिकार रूपं केन्द्रित मजूसँ अपि निम्हेसिया संयोगं उत्पन्न जूमह मचायाके केन्द्रित जू वनी । थः संतानया प्रति वं याये फक्क याइ । यथा शक्ति छुं यायेगुली बाँकि तइ मखु । मचा उसाँय् मंत कि बैद्य डाक्टरतयेगु सहायता काइ, देव-देवी त माने याइ । आः युवक थः मचा खना उल्लासं न्हीली वया आनन्दया सीमा मदु ।

आः भीसं विचाः याये माल, छु धाथें हे आनन्द धयागु वस्तु थ्व हे वस्तुखे निहीत धयागु दु ला—माँया अञ्चल, न्ह्येवसा तथा कतामरि ; सफू, धन-वैभव, नारी, काय-ग्हाय् मचाखाचाय् अथवा अन्य मेगु सांसारिक वस्तुखे हे दु ।

मचा खना धन्य जूमह भद्र पुरुषया खँ न्ह्योने विचाः याना दिसँ । व थःगु अज्ञाय् च्वना थःगु माःगु ज्या याना-च्वन । छकलं वयात थन्यागु समाचार वयागु छँ निसँ प्राप्त जुल कि वयागु होस हवास हे मंत, हंसं थाय् तोतल । ख्वाः न्हयाउंसे वाउंसे च्वन । ख्वाःसा रंग हे उडे जुल । वं थःगु कोट फित, तुपुलि पुल तर आगसां प्याहाँ वःगु नं वयात होस मदु । थः हाकिमयाके बिदा कायेगु नं वया लुममं । अर्थे अव्यवस्थित रूपं थःगु भोंभि तोता व थःगु छँ पाखे भाताभातां वन । लँ सु नापलाः सु नापमलाः थ्व नं वयाके होस मदु ।

व अड्डां पिहाँ नं वल डाकप्यूनं वयात छपौ पौ ल्हाते बिल । पौली वयात चिट्ठा लात धइगु सुसमाचार दु, तर थुकि वयात छुं नं असर मयाः । सांसारिक दृष्टि ला थ्व समा-चार आपालं हे सुख-दायक खः । थ्व समाचार न्यना ला व

युवक खुशीं प्याखँ ल्हुइ माःगु खः, तर अथे अन्यागु छुं भाव वयाके पिहाँ मवः । थन ला वयागु ल्हाते न्हापालागु छँयागु समाचारं वयागु हृदये भुखाय् ब्वयेका तःगु खने दु ।

छँ थ्यन । तसकं हल्ला खल्ला जुयाच्वन । वं खन कि थःगु छँ ला अग्निया ज्वालां हाना-हाना छ्वयाच्वन । मिया ज्वाला ह्याउंसे ह्याउंसे च्वंक सरगते थां वनाच्वन । युवकया माँ, ब्वा, बज्ये, कलाः सकले ख्वख्वं मियात शान्त यायेगु प्रयत्न यानाच्वन ।

अनं वं सकसितं ला खन तर छमह मखं । वयागु आः तक आनन्दया केन्द्र जुया च्वंमह मचायात वं मखं । मचा गनं मदु । वं मचाया सम्बन्धे कलाः वा माँ याके न्यन । फुकं ख्वया तथा विलाप याना जक च्वन । म्हुतुं सुनानं न्वंवागु मखु । अन्ततः वं सिल कि मचा ला हाना-हाना छ्वया च्वंगु छँ हे त्वफिल खनि । फुकं थःथःगु ज्यान बचे यायेत बिस्सुं वन । सकसिनं नं विचाः यात कि मचा ला छमहे सिके द हे दइ तर मचा ला कथाय् हे थ्यना तःगु खनि सुनानं कया तःगु मखु । माँमह जि पुता जि पुता धका बजेमह जि छय धका छाती दादां ख्वयाच्वन तर फुकं लाचार । आः भी नायक युवक नं अन थ्यना थ्व खँ न्यने साथ उम्हसिके थुम्ह-सिके थःमह मचा बचे याना व्यु धका प्रार्थना याना जुल, हार-गुहार पवना जुल । सुनां जिमि मचायात मि लिक्कया बिल वयात जि जिगु बच्छि सम्पत्ति बी, वयागु उपकार गबलें त्यमंके मखु । जिमि मचायात न्ह्यामहसिनं जूसां लिक्कया व्यु जि व हे छमह संतान, इत्यादि धका वेंथें हाला जुल । ख नं खः वया मचा बां नं लाः, वया आनन्दया केन्द्रविन्दु हे व मचा । थन छगू प्रश्न पिहाँ वइ, छु वास्तवे व मचा हे वास्तविक आनन्दया मूल साधन खःला ? संसारे दकसिबे आपाः प्रिय वस्तु व हे खः वा आनन्दया उद्गम मेथाय् हे खः ? विचाः याना दिसँ—सम्पूर्ण सम्पत्ति मचाया निति अपर्ण यायेत तैयार दु भी युवक । तर तर छु मेगु भन प्रिय वस्तुया निति स्वयं मचायागु बलिदान जुया च्वंगु मखु ला ? थ्व अन्य वस्तु छु खः ? गम्भीरं विचाः याना दिसँ । व युवक मचायात बचे यायेत, मिं लिकायेत थः हे मी क्वाय् क-मच्चात ? क्वायधाःसां मचाया सिबे वयात स्वयं (Self) यागु मोह दु । यदि मी क्वाचात धायेव थः हे उकिं नाश याइ अथे यायेगु वया मयो । मेगु फुकं ला मचाया निति त्याज्य जू, तर मचा स्व (Self) या निति त्याज्य जुल ।

आ: बल्ल निष्कर्ष पिहाँ वल कि आनन्दया वास्तविक उद्गम स्थान 'आत्मा' खः ।

“आत्मनस्तु कामाय सर्वप्रियं भवति”

सुख शान्तिया नितिं थ्व हे आत्मानंदयागु मननया आवश्यकता दु । थ्व आत्मानंदया प्राप्तिया अभिप्राय थ्व मखु कि भीसं संसारं विरक्त जुया, काषाय वल्ल धारण याना याकःचा हे धुनि रमे यायेमाः । प्रत्येक व्यक्ति समष्टिया नितिं खः, उकिं भीसं थत गुगु सुख-शान्तिया अन्वेषण याइ व हे प्रकारं समष्टिया नितिं नं प्रयत्न याये माः—थ्व हे सर्वोत्कृष्ट सन्यास, थ्व हे खः अनुपम त्याग । प्राचीन काले ज्ञानि वयोवृद्ध मुनिवर तथा संततयेसं नं ला थ्व हे याःगु खः । भगवान बुद्धं याना बिज्यागु कार्य भीगु न्होने दु । बुद्ध भगवानं थके ज्ञानोदय जुइ धुंकेव व हे ज्ञान समस्त मानव प्राणी-

या दुख हरण यायेत सूर्य प्रकाश फैले याइथें ज्ञानया प्रचार याना सकल प्राणीया दुःख कष्ट हरण यायेगु महान कार्य याना दिल । थःगु ज्ञानयात, चैतन्ययात, अनुभवयात सारा विश्वे परोपकारिणी प्रवृत्ति इना च्वना दीगु खः । थ्व हे महत् वितरणया नितिं प्रज्ञाचक्षु, महात्मा वृन्दपिं, चिचिधंगु छेंया क्षुद्र घेरा तथा सीमाय (Limit) मन्वसें, प्रकृतिया विस्तृत प्रांगणे पर्णकुटी दयेका निवास याना दीगु ; अन हे च्वना थः संसार पाखे बिमुख जूसां सांसारिक यंत्रणां जर्जर जूपिं पथिकतयेत सुख-शान्तिया वा संजीवन-संदेश तथा उप-देश बिया लँ क्यना वं च्वना दीगु ।

आः पाठक वृन्दपिसं हे विचाः याना दिसं जीवनया उद्देश्य छु खः ? अस्तु ।

थःत थमन्तुं छाय् ख्याय्गु ?

[रचयिता—श्री माधवलाल कर्माचार्य]

✽

आपद वैगु ग्याः ग्यापिन्त गुम्ह ग्याः वैत ख्याः वैगु, स्यंगु फसि हे बोक्सि स्यंकी उकिया दुने हे मा व्वीगु । गंगु सियात हार्हारा मिनं थी साथं हे हेंगवा याइ, नगु जुल नं हा ! छुं भाः मदु फसं पुया नं गन गन छ्वइ ! रोग जुल नं नय् मखनी वं खर्च जुल नं कुंके माः, संयम वैत बन्धन वैत आपद वै खनी माःनं माः । गुलि गुलि निर्धा आपदयागु उत्तिकं भाः सो चर्के ज्वी, गुलि गुलि ग्यात उलि उलि ख्यात मफु जि धालिसे मफया वै । थः मनू सिकेमा, दुखं चिकेमा, रीति थीतिनं नितुमतु निकेमा, लाह्व हे लात, लाह्व हे लात, हाय् ! कष्टं लाय् लाय् बुकेमा । ए छता हूं सो च्वापुगुं पासा ! जुगं जुगं नं अथे हे हं, च्वापु वा गाय्मा, फय् फी वे मा, दके तज्जा आतक हं ! ग्याय्गु छाय्ले, खाय्गु छाय्ले, ख्ववी फवया छाय् ज्यू छ्वेगु, ज्यूसा वोल, मखुसा गय् याय्, थःत थमन्तुं छाय् ख्याय्गु ?

[सन् १९४९]

निम्ह तःकेहेंया अवस्था भन-भन खराब जुया वनाचवन ।
इमिगु जीवन, इमिगु उमंग, ख्वाःया उन धमाधम पाना वना-
चवन । कन्हु व्वाहसिनं सःता धाःगु दु—‘माँयात भाग्या !’
माँया शब्द जक तायेसाथं, नरेन्द्रया नुगःधाले धक्का व्यूथें
जुल । बलं वेदना सहयाना ख्वाः जक त्वलहं स्वयाचवन ।
अयूनं मिखाय् ख्वबि पिहाँ हे वल । व सुंक च्वं चवन ।
अबुमह भोके जुल । तःकेहें निम्हं थारा न्हुल । सरिता ग्याना
तीजक दन । भागी यायेत पलाछित । ज्वने त्यंगु तुति
पालि साला काल । अले क्को चाकः मकलं स्वत । ख्वबि
खः खः वयेका सरिता निराशं फहिल । दाजुमह नापं फेतुत ।
अबुमह जुसकं दना पिहाँ वन । तः केहें निम्हं अन हे फेतुना
चवन । माँ मदुगु खदँ दत । तर अयूनं इमिगु ख्वाः चकंगु
मखु । सुपाँय् दुने दुब्वाँ वंमह चन्द्रमार्थे खने दु । स्कूलं छें
वइ, कोठाय् दुहाँ वनी । खाया तःगु तस्बीरे मिखा वनी ।
गुलि त्वमंकेत स्वत, उलि हे लुमना वइगु । व हे तालं
खदँ वन । थौं नं नरेन्द्र लासाय् ग्वारा तुलाः सफू स्वया
चवन । मनं मनं ! क्को तीजक छ्यों ल्हना स्वत । सरिता
न्ह्यः वयेका चवन । गन नं हासः ताये दुगु मदु । सुनसान ।
बाचाई जाःथें चवन । बाचा जाःगु मखुनि । बहनीसिया
च्याताति थात जुइ । नरेन्द्रया मन सफुती वंगु मखु । सफू
क्खे तल । माँया तस्बीरे तोलं स्वयाचवन ! मिखा चिचि-
वया वन । मिखा तिसिसल । हानं कन । मिखाफुसि
मसंकूसे स्वयाचवन ।

“मिखां न्ह याय् मदुगु सागर, ग्यानापुस्य च्वं । क्मह
मिसा लाल कया वया च्वंगु खन । स्वयाचवन । सतिना वल ।
मह सीके मफु । मिखा गेगे यात, स्वत । हतपतं दन । मति
छुं लुत । ब्वाँ ब्वाँ वन । ख्यूसे च्वं । तःधंगु जंगल । भिभां-
भिभां दं । कि-को हे हासः मदु । जंगलया दथ्वी थ्यन ।
जन्तुतयेगु सः ताल । पलाः क्कित । जवं खवं स्वत, छुं नं
मखं । पलाः क्कित । जंगल फुचाल । तापाक मत च्याना
च्वंगु खन । व हे लं ज्वना वन । अन थ्यन । बांलागु दर-
वार । दुने पिलिपिलि मत च्याना च्वंगु दु । ढोखा नापं
फलचा क्कगू दु । अनसं फेतुत । सासः क्कः तहाकेक ल्हात ।
भचा लिपा ख्वारा ख्वारा सः वल । दना स्वत । क्मह मनु
वइ च्वंगु खन । ग्यात । फलचाया क्कुचाय् च्वना मिखा
निगलं तुलुतुलु स्वयाचवन । व मनु ढोखां पिहाँ वल । थः

पाखे वःगु खना केके कुना त्वलहं स्वयाचवन ।
“पिहाँ वा धाल । विचरा नरेन्द्र वये फुगु मखु । थर-
थर खाना तुति बे मथी धुंकल । तीजक फेतुत । व मनुखं
ग्याये मत्य धाल । नरेन्द्रया मत्ते भन ग्याना वल । असाहारा !
याकःचा । क्को मिखा चाहीकल, तर सुं हे मखं । तीजक
दन । मनु न्हयचिला जि नाप वा धाल । व लिलिचिला
वन । नरेन्द्र नंवागु मखु । मनुखं धाल—जि ल्यूल्यु वा !
नरेन्द्र चिसलं धाल—‘गन वनेगु ?’ ‘दुने वनेगु ।’ लिसः
बिल । ‘अन सु दु ?’ मनुखं धाल—‘माँ दु !’ नरेन्द्रया भसंक
वन । ‘माँ ?’ धक्का धाल, हातं सुंक चवन । नरेन्द्र पत्याः
मजू । म्हां धाल । व मनु ढोखाय्सं दुहाँ वन ।

“नरेन्द्रयात माँ दु धाःगु भल-भल लुमना वयाचवन ।
भचा लिपा दना स्वत । मिसा क्मह वया च्वंगु खन । हानं
धाकुंचाय् च्वना छ्यों छगः जक पिकया स्वयाचवन । मिसा
ढोखां पिहाँ वया सरासर वन । नरेन्द्र अन हे च्वना स्वया-
चवन । मने खं ल्हात, सी धुंकूमह माँ थन गय् वल ? छु याः
वल ? गन वने ल्यन ? स्वस्वं तापाक थ्यने धुंकल । सःते ला
मसःते ला जुल । पलाः क्कित । व हे सागर स्वया वना च्वंगु
खन । अले भसके जुल । नरेन्द्र माँ माँ धाधां ब्वाँ ब्वाँ
वन । छ्वांप्रांग सः वल नरेन्द्र माँ माँ धाधां ब्वाँ ब्वाँ वना-
चवन । ‘मिसा’ लालकाकां वनाचवन । नरेन्द्र देशं पिने
थ्यन । व सागरया दथ्वी थ्यन । नरेन्द्र सागरया किनारे
च्वना आसे आसे आसे धयाचवन । ववे क्को स्वत, ग्याना-
पुस्य च्वं । हसके जुल । अले, ततःसकं संतल । व वनाचवन ।
लिफः स्वःगु मखु । नरेन्द्र अन हे च्वना स्वयाचवन । सागर
पार जुल । अले लिफः स्वया ल्हाः संका वा धाल । नरेन्द्र
वनेत स्वत । वने फुगु मखु । खने दतले स्वयाचवन । खने
मन्त । ख्वाः ख्युंका नरेन्द्र लिहाँ वल । व हे जंगल । ग्यान-
पुस्य च्वंगु दश्य । आक्से सुपाँय्त ब्वाँ ब्वाँ जुया च्वंगु दु ।
ख्यूसे च्वं । हुनुनुनु फय् वयाच्वंगु दु । सिमा हःया सललल
सः दु । धुँया सः, भंगःया सः, पल-पले पल्पसाया सः
प्यख्यरं हाकुगु सुपाँय्त ब्वाँ ब्वाँ जुया च्वंगु दु । थःगु ल्हाः
जकं खने मदु । याकःचा नरेन्द्र जंगलया दथ्वी च्वना उखें
थुखें स्वयाचवन । छुं हे खने मदु । व हे पल्पसाया जलं जलं
पचिपचि याना वनाचवन । पल्पसा लुत । न्होनेसं धुँ क्मह
खन । म्हुतु वांखायां च्वंगु दु । ग्यानापुस्य च्वं । तःसकं

यःमाँ छको धाल । सरिताया न्हलं चाल । दना खत ।
नरेन्द्रया मिखा कना च्वंगु दु । न्हयोने वन । नरेन्द्रं त्वलहँ
खया धाल—'माँ गो, गन दु ? तले दु ला ?' सरिता
जिल जुया नरेन्द्रया खाः खयाच्वन । हानं न्यन—'माँ गो ?
माँ वःगु मखं ला ?' सरितायात छु धाये छु धाये जुल ।
सरिता नं धाल—'माँ तले दु' नरेन्द्र पत्या मजू । व हे खाया

तःगु तस्वीरे खयाच्वन । सरितां नं खल । तःकेहँ निम्ह-
सियां मिखाय् खवि लुया वल । नरेन्द्र लासायसं ग्वारा तुल ।
मनुखं धाःगु खँ फुक्क लुमना वल । नरेन्द्र वाथाक्क दना सः
वन । चिरिमाँम्ह कोठाय् च्वना समा यानाच्वन । तर वं
न्हाय्कने खन—माँया खाः ।

उपेक्षा ?

वे मत्य स्वाः हुं हे चन्दे,
मत्य न्हां भानु छवै हे नं
दीप !—स्वे हे मे मे नेत्रं
त्वीजः देवं गाः, हुं फुक्कं !

वे मत्ये वा छ ! म्ह प्याना
खाःगु स्वः ! छँ हे गे च्वक
धः, भर्ना, अम्बूधि व्याक्कं
मे मे हुं हुं, लः देवं गाः !

क्रान्ति धाःगु थ्वेक न्हेंपं
हीही चाचां तः सः याना
मूर्ख ! स्वे स्वे छंगु खाःनि
शून्य ल्हो ताःतुम्हस्या जि ?

—*o:~o:~o*—

चेतावनी

श्री निरञ्जन गोविन्द वैद्य

दुष्ट न्हंकाः साधु रक्षा
याय् धकाः छं धाःगु आशा
कैचव्चं हे दुःख सीकाः
तय्गु खःसा न्याय छंगु ।

द्यो धकाः हे छंगु नां छाय्
लोकसं प्रख्यात याय्गु
थःगु बः हे काय्गु जिं स्वे
न्हंक्व जिं आः नाम छंगु ।

—श्री रत्नबहादुर

खे मज्युथें न्हिल्य ज्युसां
न्ह्युन्ह्युं न्ह्युन्ह्युं च्वन्य म्वाना
मज्युथें न्हिल्य खे ज्युसां
खवखवं खवखवं च्वन्य म्वाना ।

खवःसां धाःगु खवळ्युचा छिः !
न्ह्युसां धाःसो-गेन्हो छु धाय् !
खवःसां मज्यु, न्ह्युसां मज्यु
हानं ल्वथें नं ज्वी मज्यु ।

क्रान्ति धाःगु थ्वेक न्हेंपं
न्हेंपं—पीली गूसा गुत्तं
न्ह्युन्ह्युं खवखवं थः माःमाःथे
ज्वीगु ज्वी हँ, धा छं यथे !

बुद्ध्या असाधारण खँ

ख्वीनिगू दार्शनिक मत

“मिक्षुपिं ! (थुकिं अतिरिक्त) मेगु गम्भीर, दुज्ञेय, दुरनुबोध, शान्त, सुन्दर, अतर्कावचर, निपुण हानं पण्डितपिसं थुइके योग्यगु धर्म दु, गुकियात तथागतं स्वयं सीका व साक्षात्कार याना धाइ, हानं गुगु धर्म तथागतया यथार्थ गुण-यात मिले जुइक धाइपिसं जक धाइ ।

(१) आदिया सम्बन्धे भिच्यागू धारणा

“मिक्षुपिं ! उपिं धर्म छु छु खः ?

“मिक्षुपिं ! आपालं हे श्रमण व ब्राह्मणपिं भिच्यागू कारणं पूर्वान्त-कल्पित आदि श्रृष्टिया मतयात माने याइपिं हानं पूर्वान्तया आधारे आपालं व्यवहारिक शब्दया (जक) प्रयोग याइपिं दु । इमिसं...छु कारणं हानं छु प्रमाणया बले पूर्वान्तया आधारे आपालं व्यवहारिक शब्दया प्रयोग याइ ?

“मिक्षुपिं ! आपालं श्रमण व ब्राह्मणपिं प्यंगू कारणं आत्मा व लोक निगूयात नं नित्य माने याइपिं नित्यवादी (= शाश्वतवादी) पिं दु । इमिसं छु कारणं छु प्रमाणया बले आत्मा व लोकयात नित्य माने याइ ?

“१—शाश्वत-वाद—मिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण वा ब्राह्मणपिसं संयम, वीर्य, अध्यवसाय, अप्रमाद, हानं स्थिर-चित्तं उजागु समाधि याइ, गुगु समाधि प्राप्त चित्ते सन्दिद्ध, दोद्धि, लाख, लाखं-लाखया अनेक प्रकारयागु पूर्वजन्मया खँया स्मृति दया वइ—‘जि थ्व नांयाम्ह, थ्व गोत्रयाम्ह, थ्व रंगयाम्ह, थ्व आकारया, थुगु प्रकारया सुख व दुःखया अनुभव याइम्ह हानं थ्व दँ तक म्वाःम्ह खः । अले जि अन सिना फलानाथाय् जन्म जुल । अन नं जि थ्व नां...याम्ह खः । ...थुकथं हानं जि अन सिना थन जन्म जुल ।

“थुगु प्रकारं वं थःगु पूर्वजन्मया फुक आकार प्रकारया स्मरण याइ । वं (थ्व हे बले) धाइ—आत्मा व लोक नित्य, अपरिणामी, कूटस्थ (= अटल, सर्वोपरि), अचल खः । प्राणी (सिना) वनी, बुइ हानं सिना वनी, (तर) अस्तित्व नित्य जुया च्वनी ।

“व गथे ? जिं नं उजागु चित्त समाधिया प्राप्त याना,

गुगु समाहित चित्ते अनेक प्रकारया...पूर्वजन्मया स्मृति दया वइ । उकिं याना आत्मा व लोक नित्यथे च्वं वनीगु खः ।

“मिक्षुपिं ! थ्व छगूगु कारण खः, गुगु प्रमाणया आधारे आपालं श्रमण व ब्राह्मणपिसं शाश्वत-वादी जुयाः आत्मा व लोकयात नित्य धाइ ।

“(२) इमिसं निगूगु छु कारण व प्रमाणया आधारे आत्मा व लोकयात शाश्वत माने याइ ?

“मिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण वा ब्राह्मणं...उजागु समाधियात प्राप्त याना समाधि चित्ते छगू संवर्त-विवर्त (कल्प), भिगू संवर्त-विवर्त कल्प तक...जि थ्व नांम्ह...खः धका अनेक प्रकारया पूर्वजन्मया खँ लुमंकी । उकिं जि अन सिना थन जन्म जुल ।

“थुगु प्रकारं थःगु पूर्व जन्मया फुक आकार प्रकारया स्मरण याइ । उकिं वं (थ्व हे बले) धाइ—आत्मा व लोक नित्य खः । प्राणीपिं सी, तर (वयागु) अस्तित्व नित्य जुया च्वनी । व गथे ? जिं नं थुजागु चित्त समाधियात प्राप्त याना, गुगु समाहित चित्ते अनेक प्रकारया पूर्वजन्मया स्मृति दइगु खः । उकिं थये आत्मा व लोक नित्य खः थै च्वनीगु ।

“मिक्षुपिं ! थ्व निगूगु कारण खः...।

“(३) भिक्षुपिं ! स्वंगूगु छु कारणं...इमिसं आत्मा व लोकयात नित्य माने याइ ?

“मिक्षुपिं ! गुलिं श्रमण व ब्राह्मणपिं...उगु चित्त समाधियात प्राप्त याइ, गुगु समाहित चित्ते भिगू संवर्त-विवर्त, नीगू, स्त्रीगू, पीगू संवर्त-विवर्त तक जि थ्व नांम्ह...धका अनेक प्रकारया पूर्वजन्मया (खँ) स्मरण याइ । उकिं जि थन जन्म जुल । उकिं वं (थ्व हे बले) धाइ—आत्मा व लोक निगुलिं नित्य खः । प्राणीपिं सी, तर अस्तित्व नित्य जुया च्वनी ।

“व गथे ? जिं नं उगु चित्त-समाधियात प्राप्त यानागु दु, गुगु समाहित चित्ते अनेक प्रकारया पूर्व जन्मया स्मरण दइगु खः । उकिं आत्मा व लोक नित्यथे च्वनीगु खः ।

“भिक्षुपि ! थ्व स्वंगू कारण खः ।

“(४) भिक्षुपि ! प्यंगू छु कारण...आत्मा व लोकयात नित्य माने याइ ?

“भिक्षुपि ! सुं श्रमण वा ब्राह्मण तर्क याइम्ह जुइ । वं थःगु तर्क विचार यानाः थथे माने याइ—आत्मा व लोक नित्य...खः । प्राणी सिना वनी...तर अस्तित्व नित्य जुया च्वनी ।

“भिक्षुपि ! थ्व प्यंगू कारण खः ।

“भिक्षुपि ! थ्व हे प्यंगू कारणं शाश्वतवादी श्रमण व ब्राह्मणपिसं आत्मा व लोकयात नित्य माने याइगु खः । यदि सुनानं...थ्व आत्मा व लोक नित्य माने याःसा थ्व हे प्यंगू मध्ये इमिगु छगू कारण जुइ । थुक्रियात तोता मेगु छुं कारण मदु ।

“तथागतं उपिं फुक कारणयात स्यू, व कारणया प्रमाण व प्रकारयाति नं स्यू, हानं अपो हे स्यू, सिया नं ‘जिं स्यू’ धका अभिमान मयाना । अभिमान मयासे हे स्वयं मुक्तियात सीका काइ । वेदनाया उत्पत्ति (= समुदय) अन्त, रस (= आस्वाद), दोष व निराकरणयात गथे खः अथे सीका तथागत अनासक्त जुया मुक्त जुइ । भिक्षुपि ! उपिं धर्म गम्भीर, दुर्ज्ञेय, दुरनुबोध, शान्त, उत्तम, अतर्कावचर, निपुण हानं पण्डितपिसं सीके योग्यगु खः । गुक्रियात तथागतं स्वयं सीका हानं साक्षात्कार याना धया बिज्यात, गुक्रियात तथागतया यथार्थ गुण धाइपिसं जक धाइ ।

(इति) प्रथम भाणवार ॥ १ ॥

“२—नित्यता-अनित्यता-वाद—(५) भिक्षुपि !

आपालं श्रमण व ब्राह्मणपिं अंशतः नित्य हानं अंशतः अनित्य माने याइपिं दु । इमिसं प्यंगू कारणं आत्मायात व लोकयात अंशतः नित्य हानं अंशतः अनित्य माने याइगु खः । इमिसं छु कारणे हानं छु प्रमाणया बले आत्मा व लोकयात अंशतः नित्य हानं अंशतः अनित्य माने याइ ?

“भिक्षुपि ! तःदमच्छि बिते जुइ धुंका लोकया प्रलय जुइगु छगू समय वइ । प्रलय जुइ धुंका आभाश्वर-ब्रह्मलोके च्वनीपिं अन मनोमय, प्रीतिभक्ष (= समाधिज प्रिति रत जुया च्वनीपिं) प्रभावान, अंतरिक्षचर, मनोरम, वस्त्र व आभरण युक्त जुया ताकाल तर्क च्वं च्वनी ।

“भिक्षुपि ! तःदमच्छि बिते जुइ धुंका लोकया प्रलय जुइगु छगू समय वइ । लोक प्रलय जुइ धुंका (शून्य) ब्रह्मविमान उत्पन्न जुइ । अले सुं प्राणीया आयु वा पुण्य क्षय जुइगुलिं

आभाश्वर देवलोकं कुतुं वया ब्रह्म विमाने उत्पन्न जुइ । अन मनोरमं...च्वने धुंका तःन्हुमच्छि लिपा उकुस मुकुस चाइ, हानं व ग्याना नं वइ । अहो ! थन मेपिं नं प्राणीपिं वयेमा !

“अले ! (छुं समय लिपा) मेम्ह नं आयु व पुण्य क्षय जुया आभाश्वर ब्रह्मलोकं कुतुं वया ब्रह्म विमाने उत्पन्न जुइ । व उम्ह (न्हापायाम्ह) सत्वया पासा जुइ ।

अन गुम्ह सत्व न्हापां उत्पन्न जूगु खः वया मने थथे लुइ, जि ब्रह्मा, महाब्रह्मा, अभिन्न, अजित, सर्वद्रष्टा, वशवर्ती, ईश्वर, कर्ता, निर्माता, श्रेष्ठ, महायशस्वी, वशी हानं जुइ धुंकीपिं, जुइतिनिपिं प्राणीपिनि अबु खः । थुपिं फुक प्राणीपिं जिगु हे पाखें निर्मित जूपिं खः । व गथे ? जिगु हे मने नं न्हापा थथे जूगु दु—अहो ! मेपिं जीव थन वयेमा । हानं जिगु हे इच्छां थुपिं प्राणीपिं थन उत्पन्न जुल ।

“गुपिं प्राणीपिं लिपा उत्पन्न जूपिं खः, इमिगु मने नं थथे लुइ थ्व ब्रह्मा खः, महाब्रह्मा...खः । जिपिं फुक थ्व हे ब्रह्म द्वारा निर्मित याःपिं खः । व क्वाय ? थ्वयात जिमिसं न्हापां हे उत्पन्न जूगु खना, जिपिं ला लिपा उत्पन्न जुल । उकिं गुम्ह (जिपिं स्वयाः) न्हापां उत्पन्न जुल, व जिपिं स्वया थकालिम्ह, आपालं गुण दुम्ह हानं आपालं यशस्वी खः, अले (जिपिं) लिपा उत्पन्न जूपिं सकलें व स्वया ककालिपिं (चिकीहाकःगु आयूपिं), अल्पगुणयापिं वथे हे अल्प यशयापिं खः ।

“भिक्षुपि ! अले सुं प्राणी अनं च्युत जुया थन उत्पन्न जुइ । थन वया छें पिहाँ वना साधु जुइ । वं उगु चित्त समाधियात प्राप्त याइ, गुगु समाहित चित्तो वं थःगु (थ्व जन्मया) न्हापायागु जन्मया स्मरण याइ, वयां नं न्हापायागु मखु... । वं थथे धाइ—गुम्ह ब्रम्हा खः, महाब्रम्हा खः, गुम्ह-सिनं भीत निर्माण यात, व नित्य, ध्रुव, शाश्वत, अपरिणाम धर्म व अचल खः, हानं बसां निर्मित याःपिं भीपिं अनित्य, अध्रुव, अशाश्वत, परिणामी नापं मरणशील खः ।

“भिक्षुपिं थ्व न्हापांगु कारण खः, गुगु प्रमाणया बले इमिसं... आत्मा व लोकयात अंशतः नित्य हानं अंशतः अनित्य माने याइ ।

“(६) निगूगु...भिक्षुपि ! क्रीडा प्रदूषक धयापिं गुलिं देवतापिं दु, इपिं ताकाल तर्क रमण क्रीडाय् व्वाय् जुयावं च्वनी । उकिं वयागु स्मृति क्षीण जुया वनी । स्मृतिया क्षीण जुइगुलिं इपिं थ्व शरीरं च्युत जुया वनी, अले थन उत्पन्न जुइ । थन...उगु चित्त समाधियात प्राप्त याइ, गुगु समाहित

चित्ते थःगु न्हापायागु जन्मया स्मरण याइ, वं थःगु न्हापायागु जन्मया विषये थथे धाइ—गुम्ह क्रीडा प्रदूषिक देव मखु, इपिं ताकाल तकं रमण क्रियाय् लगे जुया विहार याइ मखु । उकिं इमिगु स्मृति क्षीण जुइ मखु । स्मृतिया क्षीण मजुइगु कारणं इपिं व शरीरं च्युत जुइ मखु । इपिं नित्य, ध्रुव जुया च्वनी, हानं जिपिं क्रीडा प्रदूषिक देवपिं खः, उकिं ताकाल तक रमण क्रीडाय् लगे जुया विहार यानाच्वना, गुकिं याना जिमिगु स्मृति क्षीण जुल । स्मृति क्षीण जूगुलिं हे जिपिं उगु शरीरं च्युत जुल । उकिं जिपिं अनित्य, अध्रुव, मरण-शील खः ।

“भिक्षुपिं ! थ्व निगूगु कारण खः, गुगु प्रमाणया बले... आत्मा व लोकयात अंशतः नित्य व अंशतः अनित्य माने याइगु खः ।

“(७) स्वंगूगु...भिक्षुपिं ! मनः प्रदूषिक धयापिं गुलि देवतापिं दु । इमिसं ताकाल तकं परस्परे क्कम्हसिनं मेम्हसिया प्रति क्रोध दृष्टिं स्वइ । उकिं क्कम्हसिनं मेम्हसिया प्रति द्वेष याइ । क्कम्हसिनं मेम्हसिया प्रति ताकाल तकं द्वेष याइ-गुकिं शरीर व चित्त क्लान्त जुया वनी । उकिं इपिं उगु देव शरीरं च्युत जुइ ।

“भिक्षुपिं ! अले सुं प्राणी उगु शरीरं च्युत जुया थन (थुगु लोके) उत्पन्न जुइ । थन वया साधु जुइ । साधु...उगु समाधि प्राप्त याइ, गुगु समाधि चित्ते थःगु न्हापायागु जन्मया स्मरण जुइ, वयां न्हापायागु मखु । (अले) वं थथे धाइ—गुम्ह मनः प्रदूषिक देव मखु, मेम्हसिनं क्कम्हसित क्रोधया दृष्टिं स्वइ मखु, गुकिं याना इमि परस्परे द्वेष नं उत्पन्न जुइ मखु । द्वेष मयागु कारणं इमि शरीर व चित्त क्लान्त नं जुइ मखु । उकिं इपिं च्युत नं जुइ मखु । इपिं नित्य, ध्रुव...खः ।

“हानं जिपिं मन प्रदूषिक देवपिं खः, उकिं क्रोध...द्वेष याइगु । (हानं)...मन व शरीर थके जुइगु, उकिं जिपिं उगु शरीरं च्युत जुल । जिपिं अनित्य, अध्रुव खः ।

“भिक्षुपिं ! थ्व स्वंगूगु कारण खः ।

“(८) प्यंगूगु...भिक्षुपिं ! आपालं श्रमण व ब्राम्हणपिं तर्क (जक) याइपिं जुइ, इमिसं तर्क व न्यायं थथे धाइ—गुगु थ्व चक्षु, श्रोत, घ्राण, जिह्वा, शरीर खः; व (जक) अनित्य, अध्रुव...खः । हानं थ्व चित्त व मन वा विज्ञान नित्य, ध्रुव खः ।

“भिक्षुपिं ! थ्व प्यंगूगु कारण...खः ।

“भिक्षुपिं ! थुपिं हे श्रमण व ब्राम्हणपिं अंशतः नित्य

हानं अंशतः अनित्य...माने याइपिं खः । इपिं फुकसिनं थ्व हे प्यंगू कारणं थथे माने यात, थुकिं बाहिक मेगु छुं कारण मदु ।

“भिक्षुपिं ! तथागतं थुपिं फुक कारणयात स्यू ।

३—सान्त-अनन्त-वाद—“(९) भिक्षुपिं ! आपालं श्रमण व ब्राह्मणपिं प्यंगू कारणं अन्तानन्तवादी जुइ, गुपिसं लोक सान्त व हानं अनन्त माने याइ । इमिसं...छु छु कारणं...थथे माने याइ ?

“भिक्षुपिं ! गुलि श्रमण व ब्राह्मणपिसं...उगु समाधि-चित्तयात प्राप्त याइ, गुगु समाहित चित्ते ‘लोक सान्त खः’ धयाथे भ्रम जुइ । वं थथे धाइ—थ्व लोक सान्त व परिच्छिन्न खः । व गथे ?—जिगु समाहित चित्ते जित लोक सान्त खःथे च्वं उकिं जि मती तथा लोक सान्त व परिच्छिन्न खः ।

“भिक्षुपिं ! थ्व छगूगु कारण खः, गुकिं इमिसं...लोक सान्त व अनन्त धका माने याइ ।

“(१०) निगूगु...भिक्षुपिं ! सुं श्रमण वा ब्राह्मणया समाहित चित्ते अनन्त खः थथे मती वनी । वं थथे धाइ—थ्व लोक अनन्त खः, थुकिया अन्त गबलें जुइ मखु । गुपिसं थथे धाल—थ्व लोक सान्त व परिच्छिन्न खः, इपिं मिथ्यागु खँ धाइपिं खः । (यथाथे) थ्व लोक अनन्त खः, थुकिया अन्त गबलें जुइ मखु । व गथे ? जिगु समाहित चित्ते ‘लोक अनन्त खः’ थथे खने दु । उकिं जि स्यू—थ्व लोक अनन्त...खः ।

“भिक्षुपिं ! थ्व निगूगु कारण खः, गुगु कारणं इमिसं...लोक सान्त व अनन्त माने याइ ।

“(११) स्वंगूगु...भिक्षुपिं ! सुं श्रमण वा ब्राह्मणया...समाहित चित्ते थ्व लोक च्वं (निसें) क्के (थ्यंक) सान्त हानं दिशाया पाखें अनन्त खःथे च्वनी । वं धाइ—थ्व लोक शान्त व अनन्त निगुलिं खः । गुम्हसिनं (थ्व) लोकयात सान्त खः धाइ हानं गुम्हसिनं अनन्त खः धाइ, इपिं मिथ्या खँ धाइपिं खः । (यथाथे) थ्व लोक सान्त व अनन्त निगुलिं खः । व गथे ? जिगु समाहित चित्ते...थथे च्वन—गुकियात जि स्यू कि थ्व लोक सान्त व अनन्त निगुलिं खः ।

“भिक्षुपिं ! थ्व स्वंगूगु कारण खः—गुकिया कारणं इमिसं...लोकयात शान्त व अनन्त माने याइ ।

“(१२) प्यंगूगु...भिक्षुपिं ! सुं श्रमण वा ब्राह्मण तर्क

याइपि जुइ । वं थःगु तर्कं थये मती तइ—“श्व लोक सान्त खः हानं अनन्त खः” गुपिसं...लोकयात सान्त (जक) धाइ वा अनन्त (जक) माने याइ—इपि मिथ्यागु खँ धाइपि खः । (यथार्थ) श्व लोक म सान्त खः हानं न अनन्त खः ।

“भिक्षुपि ! गुलि श्रमण व ब्राह्मणपि अमराविक्षेपवादी जुइ । गुपि प्यंगू कारणं प्रश्न याये बले लिसः बी बले हड़बड़े चाइ इपि छाय हड़बड़े चाइगु ?

४—अमराविक्षेपवाद—“(१३) भिक्षुपि ! सुं श्रमण वा ब्राह्मणपिसं श्व भिं ला कि मभिं धयागु बांलाक मस्यू । वयागु मने थये लुइ—श्व भिं ला कि मभिं धयागु जिं बांलाक ठीक जुइक मस्यू । अले जिं बांलाक मसीकं धाये—“श्व भिं” “श्व मभिं” जुल धाःसा, “श्व मभिं” धायेगु “भिं” जुल धाःसा असत्य (खँ ल्हायेगु) हे जुइ । व जिगु असत्य भाषण जुइ, व जिगु घातक (नाशया कारण) जुइ, हानं व गुगु घातक जुइ, व हे (मुक्तिया लें) अन्तराय जुइ । उकिं व असत्य भाषणया भय व घृणां न वं श्व धाइ—“श्व भिं” हानं न श्व हे धाइ—“श्व मभिं” श्व नं जिं मधया, व नं जिं मधया, निगू रूपं नं जिं मधया, थये मखु—श्व नं मखु, थये खः हे मखु—श्व नं मधया... (थये) प्रश्न यायेवं छं स्थिरगु खँ ल्हाइ मखु । भिक्षुपि ! आपालं अमराविक्षेपवादी श्रमण व ब्राह्मणपिसं प्रश्न पायेवं छं स्थिरगु लिसः बी मखुगुया श्व ङ्गुगु कारण खः ।

“(१४) निगूगु... भिक्षुपि ! गबले सं श्रमण वा ब्राह्मणं श्व भिं, श्व मभिं धयागु बांलाक सी मखु, वयागु मने थये लुइ—जिं बांलाक मस्यू, श्व भिं कि मभिं ? यदि जिं विना बांलाक मसीकं धाये धाःसा श्व जिगु लोभ, द्वेष व क्रोध हे जुइ । लोभ, राग... जिगु उपादान (=संसार पाखेया आशक्ति) जुइ । गुगु जिगु उपादान जुइ, व जिगु (थःगु हे) घात जुइ, हानं (व) घात मुक्तिया लें विधनकार जुइ । उकिं वं उपादानया भयं व घृणाया भयं “श्व भिं” नं धाइ मखु हानं “श्व मभिं” नं धाइ मखु । प्रश्न यायेवं छं स्थिरगु लिसः बी मखु—जिं श्व नं मधया, व नं मधया... धाइ ।

“भिक्षुपि ! श्व इमिसं छं स्थिरगु लिसः मबीगुया निगूगु कारण खः ।

“(१५) स्त्रंगूगु... भिक्षुपि ! सं श्रमण वा ब्राह्मण “श्व भिं ला कि मभिं” धयागु मस्यू । वयागु मने थये लुइ—यदि पण्डित, निपुण, तस्सकं शास्त्रार्थ याइह, कुशाग्र बुद्धि तथा भेपिनिगु सिद्धान्तयात थःगु प्रज्ञां काटे याइह जुइ, वं यदि

जि नाप तर्क यात वा खँ ल्हात, हानं जिं वयागु उत्तर बी मफुत धाःसा श्व जिगु दुर्भाव जुइ । गुगु जिगु दुर्भाव जुइ, व जिगु मुक्तिया लें बाधक जुइ । उकिं व न्यनी बले भय व घृणां न वं श्व भिं धाइ न श्व मभिं धक हे धाइ... ।

“भिक्षुपि ! इमिसं छं स्थिरं खँ ल्हाइ मखुगुया श्व स्त्रंगूगु कारण खः ।

“(१६) प्यंगूगु... भिक्षुपि ! सुं श्रमण वा ब्राह्मण मन्द व महामूर्ख जुइ । वं थःगु मन्द व महामूर्खताया कारणं प्रश्न याइ बले छं स्थिरगु लिसः बी मखु । यदि जिके शुकथं न्यन—“छु परलोक दु ला ?” हानं जिं “परलोक दु” धका थूसा परलोक दु धाइ । जिं अथे नं मधया, थये नं मधया... । यदि जिके न्यन—“छु परलोक मनु ला ? परलोक दु, मनु, हानं न दु, न मनु । औपपातिक (= अयोनिज) सत्व (= शुजाह्न प्राणी गुह्य विना माँ-बौया संयोगं उत्पन्न जुइ) दु, मनु, द नं दु हानं म नं मनु, हानं न दु, हानं न मनु । सुकृत व दुष्कृत कर्मया विपाक (= फल) दु मनु, दु नं हानं म नं मनु, न दु हानं न मनु । तथागत मृत्युं लिपा दया च्वनी, दया च्वनी मखु... । थये नं जिं मधया अथे नं जिं धाये मफु... ।

“भिक्षुपि ! इमिसं छं स्थिरगु खँ मल्हाइगुया श्व प्यंगूगु कारण खः ।

“भिक्षुपि ! इपि फुकसिनं श्व हे प्यंगू कारणं थये माने याइ, थुकिं बाहिक मेगु छं कारण मनु । भिक्षुपि ! तथागतं उगु फुक कारणयात स्यू ।

५—अकारण-वाद—“भिक्षुपि ! आपालं श्रमण व ब्राह्मणपि अकारण-वादी विना छं कारणं फुक चीजया उत्पन्न जुइ, थये माने याइपि दु । निगू कारणं आत्मा व लोकया अकारणं उत्पन्न माने याइ । इमिसं छं कारणं हानं छु प्रमाणया आधारे थये माने याइ ? भिक्षुपि ! “असंज्ञिसत्व” (संज्ञारहित) धयापिं गुलि प्राणिपिं दु । संज्ञायां उत्पन्न जुइगुलि इपिं देवतापिं व शरीरं च्युत जुइ । अले व शरीरं च्युत जुया (श्व लोके) उत्पन्न जुइ । थन... साधु जुइ । साधु जुया... समाहित चित्तो संज्ञा उत्पन्न जुगुयात स्मरण याइ । वयां नं न्हापायागु मखु । वं थये धाइ—आत्मा व लोक अकारण उत्पन्न जुगु खः । व गथे ? जिं न्हापा (थःत) मखना, आः न्हापा मदया नं दया वल ।

“भिक्षुपि ! आपालं श्रमण व ब्राह्मणपिं अकारणवादी जुया आत्मा व लोकयांत अकारण उत्पन्न माने याइगुया श्व न्हापांगु कारण खः ।

तुयू जः

—कुमारी प्रमिला

अति सुन्दर बन, अति चञ्चलमन,
अति निर्मल निर्मल चन्द्र किरण,
जङ्गलसं गुलि न्हाइपुसे च्वं,
मदु तर अयनं थन शान्ति गनं।

खुसिचा खुरुखुरु थः हे पहलं
मदिक वना च्वन केवल गन थें।
द्वितल कल्पना मने थ्व उतिकं
शान्ति मवः तर भ्याः हे गयू थें।

सुथया पहरे शीतल फयू वल,
यंकल वं फुक धूधा ब्वेकाः
बनया कुञ्जे वल सूर्य अले
न्हिल स्वां फुक जोभन थःगु क्यनाः

तिमला वैच्वन हःया कार्पि
सुन्दरताया गुलि भाव बियाः
तर निह्व बफरा चक्वाः भंगः—
छम्ह थुगु वारी, छम्ह उगु पारी,

सुनसान वने एकान्त बले
हाला च्वन निह्व भंगःत न्हिलाः
शब्द न्यनाः उगु मनं अले जिगु
भाः पिल उगु हे शान्ति ज्वी मखा।

शान्ति मखं उगु एकान्ते नं,
शान्ति न खः थुगु मेल हनं,
आशां तैज्जू धाःवे त्यंगु
दुविधाय हे दु शान्ति महान्।

छ सु ?

—श्री मोहनमान 'अधीर'

श्वात्तु मत्त श्वाइगु विधि - मचां
स्वात्तु मत्तु स्वाना भिकू कूचां
स्वस्व थंसां पिज्वइगु आत्मां
तइ तःम्ह छ खः न्हां, भकुं ग्वारा !
क्रीडा क्षेत्रे थन विश्वे विधिया
ग्वारामरां हल छन्त तुइका
उखे थुखे मदेक, उखें वा थुखें
श्वात्तु मत्तु श्वाइ स्व विधि-मचां।
स्याना घाः छ मदिक ख्वःसां
न्हिली इतिइति मचा तालं

छुं हे मस्यू वं छंगु स्याःगु
मेपिनिगु मस्यू छं गयू स्याःगु !
नाले गुबलें, गुबलें धले
पाताले गुबलें हानं आक्से
न्हवःसा छ मचाया लहाते
यःथायू श्वाइगु म्हाइपु तले।
श्वाइ थुखे हानं श्वाइ उखें
फयू पिमज्वया गोल मजूतलें
क्षत्रं पिने बिस्युं वने मफुतले
श्वात्तु मत्तु वं श्वाइ उगु हे तालं !

विश्वास

[छधा: प्याखँ]

श्रामणेर सुदर्शन

थाय्—मातंकोटा

ई—सन्ध्याकाई

तेजराज—

सिद्धिमाया—

बुद्धिराज, नेमराज, नानीमाया, तिखिचा,

भाइचा न्याम्ह तःकेहंपिनि

माँ—व्वा ।

[पर्दा उले न्हो हे दुने “आयाम ! आयाम !!” हाःसः वया च्वनी । पर्दा उलेवं खने दइ— बँ खने मदेक लाया तःगु सुखू । अंगः क्वे लासा छपाः लाया तःगु दु । लासाया थुखे सतरंगी छपाः नं लाया तःगु दु । भतिचा उखे भयाः पलचाय् सफू निगू-प्यंगू दु । तांफ छगः थुखे कुने दु । खापा ल्यूने स्वचाका तःगु तुफि च्वः पिने पिहाँ वयाच्वन । पर्दा उली बले अंग क्वे च्वंगु लासाय् घना च्वंम्ह नेमराज अंग पाखे मू पुली । उखे स्वइ । पलख लिपा]

नेम०—आयाम...आयाम...ऊः...उहुहु...!...यः...माँ...

यः माँ...! ...आयाम,... ए ...नानीचा... उहुहु...

[पलख दिना] उहुहुहु...यः माँ...!

[माँम्ह सिद्धिमायाया प्रवेश । व पिहाँ वना

दुहाँ वःम्ह धयागु वयागु वसतं सी दु]

सिद्धिमाया—काय्...छु जुल ? [गा ध्याकुने एगुने

खाइ । लिक्क वनी ।] काय् हाईं छु जुल...?

नेम०—[ख्वखना सलं]...प्वाः स्यात...तःसकं...ऊः

...प्वाः स्यात !

सिद्धिमाया—प्वाः स्यात ?

नानीचा ग्वले ? भ्यगः—गनं पिहाँ वने मख जि ब्वाँय

लं छपाः चाकाः वये धका धयावना । गन वन व ?

क्वे खापा हतं दुछवयाः गन वन व ? छु क्व वया बले

छे मदु ला ?]

नेम०—आईया...उहुहुहु...[प्वाथे ल्हाः तया कपसां

पुइ ।]

सिद्धिमाया—छु यायेगु का...!...गय् स्याःगु हँ ?

—खये, व भ्यगः गन वन निं—[दना पिहाँ वनी ।]

[नेमराज हानं मूपुली । ...‘उहुहुहु’...हाली ।

पलख लिपा हानं ‘आयायायाया’ हाली । अबले

हे नानीमायायागु सः वइ...सा...रे...ग...म...

प...ध...नी...सा...स—दुहाँ वइ । तप्प हाला

वयागु दी । नेमया लिक्क जक छु भ्यनी, माँम्ह नं दुने वइ ।]

सिद्धिमाया—वना—वना थाय् सारेगम ! अनं ख्याना हया

थन, थन नं व हे सारेगम !! स्व, थन छं दाजुया गज्यागु

सास्ति ! अन छं में हालेगु ! बेला-कुबेला धयागु वास्ता

नं दुगु मखु । व्वा ये निसै वइ । बजि नइम्ह मखु

धका सि हे स्यू । जा थुइगु ला खये ज्यू । माँ क्कम्ह

दत्तले माँयात प्यंका च्वनी । लिपा मस्यू, गय् गय्

जक जुया वइगु खः !

नानीमाया—[नेमया लिक्क वना]—जि छु स्यू ले ?

दाइचा खाताय् वया गोतूगु खया क्वँचं खवः ग्वया

वनागु ला खःनि !

सिद्धिमाया—‘सारेगम’ हाला च्वं हुं रे अले सी ! [नेम

नापं फेतुइ ।] नेम, आः नं तसकं स्याःनि ला खः ?

[छ्यले ल्हाः तइ । नेमं छुं धाइ मखु ।]—

छु क्वातुक आतापुत्ति स्वेप्यूर्थे स्याःगु ला, गय् स्याःगु ?

गय् स्याःगु हँ ?

नेम, गय् स्याःगु हँ ?

नेम—अथे...हे...उहुहुहु...माँ !

सिद्धिमाया—छु क्व छ्वासगालं गनं वना ला ?—खः—

अनं हे पुना हःगु खः । हुं, नानीचा तले वना जाकि

क्कम्ह सिलाः अन हला वा । नं मवाःसे—सुयातं मथीक

हुं । लिहाँ वये बले न्याम्हसां छकः नंतुया वा ।
—छिमि किजापिं नं सफू छै तः मवंसे भिहताच्चन ला
खः ! आः तकं मवःनि ।

[नानीमाया अथे हे दनाच्चनी ।]

—हुं, याकनं धयां । भट्ट-भिट्ट हुं । अनं हे पुना हःगु
खः । [नानीमाया वनी ।]

नेम—उहूहू...ऊ...[मू पुली । मांमहं प्वाथे ल्हातं
त्यला बी । पलख निस्तब्ध ।]

सिद्धिमाया—आः याउंसे च्वनी । अन बौ बीव हे याउंसे
च्वना वनी । अनं हे पुना हःगु खः । जित नं गोक
पुना हये धुंकल अनं ।

[आखालं खापासः वइ ।]

—का, वन । आः ख, याउंसे च्वनी । जि उकिं ला
धयागु उखे पाखें तिन्ह इले जुइ मत्य धका ।

[तेजराज दुहाँ वइ ।]

तेजराज—छाय छु जुल ?

सिद्धिमाया—पुना हःगुलिं प्वाः स्यात ।

तेजराज—पुना हःगु मखु, भिहग नःगु मनिगु का । जि नं
थौं अडाय च्वना ज्व छिं हे मुसं मुसं प्वाः स्यानाच्चन ।

सिद्धिमाया—मखू, आः आतापुत्ति हे स्वेत्तिथे स्याःगु नं
नया मनिना जुइ का ! जि गोक स्याके धुनमह ।

नेम—आया या...या उ...हूहूहूहू...आयाया !

तेजराज—नेम, प्वाः गय स्या गु हँ ? ...कपाः...नं स्याः ला ?

नेम—उहुहँ [सुकुसुकु ख्वइ ।]

सिद्धिमाया—खः धया, अन छवासगालं हे पुना हःगु ।
हाले हे जी मखुगु— ।

[नानीमाया दुहाँ वइ ।]

तेजराज—का, जि छथाय हथायगु ज्या वना वये । भौं
छकू कायेमाला छै वयागु नं भिं हे जुल । बैद्य नं व्वना
वये । तुरन्त हे वये ।

सिद्धिमाया—म्वाः म्वाः बैद्य ! छपिं धाःसा न्यागु छगू
जूसां बैद्य !! न्यागु देव दोष जूसां बैद्य ! नानीचां बौ
तः—[नानीमाया पाखे स्वया]—छु मवनानि
ला ख छ ?

नानीमाया—ता.चा मखं ।

सिद्धिमाया—छुं नं खनी मखु छं ! चिनपाताया तखतायसं
द हे दु नि ! हुं हुं याकनं जाकि छमहू कया तये यंकि ।
—थत्थे जी । छपिं माःगु ज्याय बिज्याहुं ।

तेजराज—आम हे ला मिसा जिदि धयागु ! स्याःम्हसिया
गुजागु कष्ट ! थथे आपद परे जुइ...

नेम—[बिच्चे]—आयाम...ऊ...[ख्वइ]

तेजराज—का, जि थत्थे हे व्वना वये । थथे आपद परे
जुइ बलेयात ला बैद्य माःगु । मनूतयेत रोग गुजा
गुजागु जुइ यः, अन्न पानया शरीर ! अले कपाः स्याःसां
पुना हःगु, प्वाः स्याःसां पुना हःगु धका हाला च्वनां
जी !!

सिद्धिमाया—हुं, हुं, जि पने फइ मखु । ईश्वर स्वया नं
तःधंमह व हारां बैद्य !

तेजराज—का, निकति निकति खेँ ततः सः याये मत्य ।
रोगी व रोगया छुं वास्ता याये म्वाः, वास-इसःया छुं
बिचाः याये म्वाः बौ ! बौ !! उखें थुखें जाकि हलेवं
न्यागु रोग लाइका ह ला ? भच्चा—भच्चा ला बिचाः
याये माः मनू जुया !

सिद्धिमाया—का, का जि छुं बिचाः याये मसः । छिं हे
जक बिचाः याये सः, हारां बैद्य हे जक बिचाः याये
सः । व हे बैद्य सःता वासः यायेव हे फुक रोग लाःसा
ईश्वर छु यायेत ? छाय मनूत सदां म्वात ?

तेजराज—[खँ त्वाथला] का, मिसा हाले मत्य । मिसा
मिसा जुया च्वं । बौ व पुईं जक ततं म्हाय म्दये
धुंकल । अम्ह नं व हे बौ !

[तेजराज वनी ।]

सिद्धिमाया—गुलि जिदिगु धाये ? प्यकालेँ प्यकालेँ,
छवासगाले गुजा गुजापिं भूत, प्रेत, देव देवीत दु ? छु
इमिसं पुनां हइगु नं वैद्यया वासलं जी ला ? वासः यायां
वासलं मथीक वासः याःपिं थःपिं ! आः मोतिचा मदुगु
पाः नं जित का !

—अय भ्यग्ग ! छ नं याकनं हुं धयागु मखु ला ?

[नानीमाया वनी ।]

सिद्धिमाया—नेम, आः नं अथे हे स्याःनि ला हँ ? [फाया
तःगु गा भतिचा च्वे थयंक साला बी । पलख
निस्तब्ध ।]

नेम—[लहाः छपा गां पिने हया] यः माँ—आयाया !

सिद्धिमाया—हालां जी ला खः ! थत्थे हे चव्वुक लाइनि ।

[खापा सः वइ]

—का आः थत्थे हे जी । ...न्हाचःथे हे स्यानि ला खः ?

नेम—आयाम...आयाम...आः.....

[धर्मोदय]

सिद्धिमाया—व हे ला धयागु ! जाकि निगः त्युंसा गाःगुली
भाराभारा बैद्य सःतः हुं । वास त्वंकि । भूत, प्रेतं नयेत
ज्वंगु छु मनकू तले तोती ला ? भूत, प्रेत, देव, देवी
खयाः मनु तःधं ला ? ईश्वरं गुलि स्वायेगु च्वया हल,
उलि तक सी धाःसां सी मखु । च्वया हःगु फुइव स्वाये
धाःसां म्वाइ मखु । थ्व फुक ईश्वरं ला दयेका हःगु खःनि ।
भूत, प्रेत, मनु फुक ईश्वरं ला इमित दयेका हल, नयेत
नशा बिल । भूत प्रेतं नं सुया दशा मभिन वयात
ज्वनि । जाकि निगः नल । [रोगी पाखे स्वया]
ख, आः नानीचां सुं नं तुया वइ । छै थ्यन कि हे
याउंसे च्वनी । शुलि प्रतक्ष खने दुगुली हे मनूत पत्याः
मजूसे भ्वेभ्वेकंक बैद्य, डाक्टर सःत जुइ । छिमि दाजु
छह्म अंग्रेजतये प्यं क्वंक्वं जुइह्म । कपाः छको स्याःसां
डाक्टर, प्वाः छको स्याःसां सुइ ! लुखाय् पलाः तयेव ला
न्यातका फीस ! [नेम मू पुली ।]
—हे भगवान ! थ्व संसार रक्षाया । संसारं ईश्वर, छंत
ह्मसीकल ।

[बुद्धिराज दुहाँ वइ ।]

बुद्धिराज—माँ, नेमचित छु जुल हँ ?

सिद्धिमाया—प्वाः स्यात हँ !

[बुद्धिराज फेतुइ ।]

बुद्धिराज—नेम, गय् प्वाःरयाःगु हँ ? तस्सकं रयाःगु ला कि
अथे जक ?

सिद्धिमाया—आः ला उस्त—तस्सकं मस्यात ।

बुद्धिराज—ह्मिगःयागु दोष का छु ?

सिद्धिमाया—[खँ त्वाथला]—का का, भ्वय्यात दोष
बी मत्य । पुना हःगु स्यू ला छु स्यू ?

बुद्धिराज—हुं रे हुं कलँ दयेक हुं याकनं । न्हागुं खं जि
स्यू, जि याना धयागु जकं दु ला ? रोग छुं स्वइगु मखु,
खालि मिखां मखंगुया भरोसा ! गन दु व देव, देवी,
भूत, प्रेतत ?

सिद्धिमाया—धाल धाल व हे खँ ! छिमिसं छु स्यू, देव
देवीयागु खँ ? गय् च्वं देव देवी ! थ्व फुक ईश्वरं ला
दयेका तल । ईश्वर मदुसा सुनां दयेका तल थ्व संसार ?
गनं चूलात छंत हापु ?

बुद्धिराज—[दनी] नां काये मत्य आम ईश्वरयागु ! व
गुजाह्म ईश्वर जुइ, मनूतयेत सुख मव्यूसे दुःख जक बिया
तइह्म ! गुलिसियां प्वाथे त्वहँमां त्येका च्वनेमाः, फल-

चाय् वनेमाः, अयुंनं व हापु चूलाका बीह्म ? बुईं ज्यापुं
बुं मपाःसा ईश्वरं भरे याइका मखु ला ?

सिद्धिमाया—हरे भगवान ! थ्व कलिकालया मस्तयेसं छु
जक याइगु खः ? वाय् दुने जाकि तया ब्यूह्म अन्नदाता-
यात हे ला ह्मस्यूपिं ! न जात, न पात ! न देव
देवीया पूजा । हे ईश्वर ! छको प्रकट जुया वयने मज्यू
ला ?

बुद्धिराज—प्रकट जूसा तुति भोपुइ मखु, ककु ज्वं वनेका !
वयाके न्यने—श्रष्टिया बारे ।—छु हाले, थुइकेत न्ह्यपु
मदु, भति बिचाः याइपिं बुद्धिवादी मखु !

[वनेत स्वइ । नानीमाया दुहाँ वइ ।]

नानीमाया—गन वनेगु ?

बुद्धिराज—महेन्द्रया थाय् !

नानीमाया—ज्वां बैद्य सःत वन ।

बुद्धिराज—सःत वंक्य ब्यु ! बैद्यं लायेकेत खन्हु बिका बी ।
इकजामिनेशन न्ह्योने थ्यने धुंकल । बस, छपु सुइ बीव
फुक रोग खतम !

नेम—म्वाल—...बैद्य नं म्वाः, डाक्टर नं म्वाः जित...

सिद्धिमाया—व हे ला धयागु ! [रव्वाः स्वयाः] नेम,
द्यं ! द्यं ! न्ह्यः वयेकि, अथे हे लनी । आःयागु ख्वाः व
न्हाचयागु ख्वाः गुलि पाय् धुंकल । बौ तयागु उलि सी
दुका का ! थुजागु छुं स्वःगु मखु—स्यूगु मखु । खालि
वन वन बैद्यया थाय् ! इमिसं म्वाके फुसा काय् मनूत
गबलें सी म्वाःक म्मवात ?

बुद्धिराज—लाःसा कन्हे कंस म्वाका नं बी तिनि !

सिद्धिमाया—खः बाबाः खः, म्वाकि हुं । सीसां मये,
म्वाःसां मयेका जि इमिगु वासः !

[बुद्धिराज सुंक वनी ।]

—मरयू, संसार छु जुया वःगु ? मिजंत स्व, व हे छाँट !
मिसात स्व, व हे पहः ! छह्मथे छह्म पण्डितनि जुइगु । म्हु-
तुइ अलः तइगु । म्वालि च्वामुगु लाकाँ न्हाइगु । ल्हाः
ज्वना चाह्यू वनेगु । न धर्म, न कर्म !

[नेम मू पुली ।]

—आः न्ह्यः वयेकि, न्ह्यः वयेकि । वासः हःसा नये
म्वाः । बैद्य नं म्वाः, डाक्टर नं म्वाः । पुछे हे याये म्वाः ।
मज्यूसा जि कन्हे भ्तारे याइह्म सःता हया बी । छह्म
छह्मथे मूर्ख ! न पुना हःगु स्यू, न—

नेम—का का, आपाः हाले मत्य । न्हागु खँ नं—

सिद्धिमाया—महाले गय ? हाले गय ? छं—

[नेम दनी ।]

सिद्धिमाया—(आश्चर्य)—क्या, क्या दनागु ?

नेम—अथे पिशाव कको यायेत ।

सिद्धिमाया—हति रे हुं नानीचा—कबरा...

नेम—मखु, मखु, म्वाल—जि...आ:...

[तीजक पला: छिना बनी]

नानीमाया—न्यागु कगू खे नं त्वापु । कखल द्यो माने याइपि, कखल बैद्य, डाक्टर ! हानं कखल जोशी व भारफुकि बैद्य !! कम्ह पूर्व स्वःसा, मेम्ह पश्चिम, गुलि उत्तर, गुलि दक्षिण !

[तिखिचा व भाइचा दुहां वइ]

भाइचा—[काचा काचां]—माँ, माँ थौं दुनि दाइचित मास्टरं दाःगु स्यू !

सिद्धिमाया—पाठ मवेकल जुइ !

तिखिचा—खः का खः, विश्वास छगूया अर्थ धाये मफया मखु ला ?

सिद्धिमाया—खः खः का, म्वाल । न्हिनेस्यानि न । दाइचा कुने छु यानाचवन ?

तिखिचा—सु दाइ ?

नानीमाया—नेम दाइका, सु ?

भाइचा—का, व ला भुगलुं गाँ न्यया लाछी वनाचवन ।

सिद्धिमाया—हाई !

नानीमाया—लाछी वनाचवन...?

[सिद्धिमाया हतपतं पिहां वंगुलिं धायेगु दी ।

नानीमाया नं वनेत सनी बले भाइचां—'मे

जित न्हिनेस्यानि' धयाः परसि च्वः ज्वनी-

बले हे धकिं कुतुं वइ ।]

२०. १०'. ५४

—:०:—:०:—

स्मृति

श्री गोपालमान श्रेष्ठ, भोदे

भुवन भास्कर, छं किरण,
रजनी, छं सौम्य शीतलता,
हे पुष्प, छं मधुर सुगन्ध,
प्रदान यात हे तिनि,
तर आः व वइ मखुत !
हे समय, अदूत न्यायगु
भ्रमर, छं रस त्वनेगु
हे खग, छ स्वच्छ नभे व्वयगु
अभ कुतः यात हे तिनि,
तर आ, व वइ मखुत !
ग्रहमण्डल, छ चाः हिलेगु
खुसि, उ कय कय न्यायगु
पवन, छ मण्डले व्वयगु
चाल चले यातं तिनि,
तर आः व वइ मखुत !

ऋतु, छंगु परिवर्तन सदैव
च्वापु, छंगु शीतलता सदैव
कोकिल, छंगु कुहू कुहू सदैव
पृथ्वी मण्डले स्थिर जुयां च्वनि तिनि,
तर आः व वइ मखुत !
शिशु, छंगु अति चञ्चलता
नारी, छंगु कोमलता
पुरुष, छंगु कठोरता
पृथ्वी सदां विद्यमान जुया च्वनि तिनि,
तर आः व वइ मखुत !
हे प्रकृति, छ न्होने वइगु
स्मृति भं जागृत याना
वरुं छं छन्हु जित सुख शान्ति
व्यू वइगु आशा दु,
तर आः व वइ मखुत !

भीगु बहाः

—श्री सिद्धिरत्न उपासक

[लेखकं स्वयं धया दीथें भीगु बहाः-बहीया नाँ अवश्य प्रस्तुत रचनाय् त्वःफ्यूगु दइ । व त्वःफ्यूगु थःथःपिसं जक तुरन्त खंके फइ । थथे थःगु बहाः-बहीया नाँ त्वःफ्यूगु खंपिसं जिमित छ्वया हया दी माली । थथे हे यल, ख्वपादि थासं नं वइ धयागु आशा याना । अम्क तथ्यपूर्ण बहाः-बहीया इतिहास हे च्वया हइ दीसा भन हे ज्यू । प्रकाशनीयगु प्रकाशित याये ।]

—सम्पादक

सम्राट् अशोकया शिला-लेखं भारतीय इतिहासे व बौद्ध-धर्मया महत्वे गुगु स्पष्टता हया बिल, उगु हे स्पष्टता भी नेपाःया इतिहासे व बौद्ध-धर्म महत्वे भीगु बहाः-बही हया बी फु । अम्क भीगु बहाः-बहीया गर्भे इतिहास जक मखु संस्कृति सभ्यता नं गर्भित जुया च्वंगु दु । तर थौं भीसं भीगु बहाः बहीया इतिहास ला क्खे हे ति, नाँ तर्कं मसिया वनीथे वनीथे च्वने धुंकल । भीगु पुलाँगु वास्तविक नामे व थौं कन्हेया प्रचलित नामे हे आपालं पाना वये धुंकल । व अन्तर पानावं वंगु नं मखु, बहाःया नाँ सत्ता टोलया नाँ तया धाइगुलिं पाना च्वंगु खः । जि नीदँति न्ह्यो बहाः पूजा वना बले अन अनया निवासीपिके तुं न्यना छुं नाँ च्वया हयागु दु । इतिहास हे न्यनेगु व च्वयेगु साहस जिं याये मफु । तर थ्व छकूचा खँ विद्वानपिसं तःधंगु प्रेरणा काइ धयागु जिं आशा याना । भीगु यें, यल, ख्वप आदि देयागु बहाः-बहीया फुक इतिहास व महत्व हे दुगु सफू पिकायेगु बांलागु जक मखु, आवश्यकगु खँ नं खः धयागु जिं मती तया । थ्व येंयागु जक नाँ खः । हानं गुगुं नाँ द्व नं अवश्य द्रंगु दइ । फुककं हे बहाःया नाँ दु धका नं जिं धाये मक्काः । तोफ्यूगु व अशुद्ध जूगु प्रकाशित यायेगु सकसियां कर्तव्य खः । यल व ख्वपयापिसं नं थुखे ध्यान बी धयागु आशा कया । उलि जक मखु, थः थःगु बहाः-बहीया सिलालेखे, ताम्र पत्रे, दल्ल आदि वस्तुखे क्रिया तःगु साले तर्कं सकसियां मिखा वनी हानं तथ्यांश युक्त इतिहासया अन्वेषण यायेत थ्व क्खू प्रेरणा जुइ धइगु मती तया ग्वीगू बहाःया पुलाँगु व न्हूगु बहाःया नाँ थन च्वये ल्यना :—

- १ शान्तिकर महाविहार—स्यंगु,
- २ गृध्रकूट महाविहार—किण्डु बहाः,
- ३ विक्रमशील महाविहार—थं बही,
- ४ मैत्री पूर्ण महाविहार—क्वाः बहाः,
- ५ कृष्णापुर महाविहार—मुस्या बहाः,
- ६ गुणाकर महाविहार—छुस्या बहाः,
- ७ शान्तिघट महाविहार—श्रीघः बहाः,

- ८ रत्न मंडल महाविहार—नघः बहाः,
- ९ रत्नचैत्य महाविहार—इवाःबहाः,
- १० हेमवर्ण महाविहार—गंबहाः,
- ११ हेनाकर महाविहार—ध्वाका बहाः,
- १२ गौतमश्री महाविहार—धालासिको बहाः,
- १३ धर्मचक्र महाविहार—जमो बहाः,
- १४ अशोकमण्डप महाविहार—ध्वाकासि बहाः,
- १५ हर्षचैत्य महाविहार—हाकु बहाः,
- १६ अशोक वृक्ष महाविहार—कोठु बहाः,
- १७ कर्णकेतु महाविहार—चाबहाः,
- १८ रत्नकेतु महाविहार—न्हू बहाः,
- १९ मुक्तिपुर महाविहार—मुकुं बही,
- २० भास्कर कीर्ति महाविहार—यतखा बहाः,
- २१ ईतलपु पारावर्त महाविहार—आलखु बही,
- २२ भास्करमल्ल कृत महाविहार—इतुं बहाः,
- २३ कणकचैत्य महाविहार—जन बहाः,
- २४ सुर्थश्री महाविहार—तछे बहाः,
- २५ रंग भूवन महाविहार—दगु बहाः,
- २६ अशोकचैत्य महाविहार—असं बहाः,
- २७ योग साधन महाविहार—तःखाछें बहाः,
- २८ बोधिप्रणीधि महाविहार—यटखा बहाः,
- २९ महाबौद्ध महाविहार—महाबू बहाः,
- ३० धर्मचक्र दर्शन महाविहार—तःधं बहाः,
- ३१ जांबुनन्द महाविहार—मतीजु बहाः,
- ३२ जिन उद्धार महाविहार—चीधं बहाः,
- ३३ मूलश्री महाविहार—मू बहाः,
- ३४ रत्नकृत्य महाविहार—मखं बहाः,
- ३५ राजकृत्य महाविहार—मखं बही,
- ३६ खक्षेरी महाविहार—दुगं बही,
- ३७ मन्त्रसिद्धि महाविहार—सबल बहाः,
- ३८ सुर्थकृत महाविहार—वं बहाः,

- ३९ धर्मश्री महाविहार—मरु बही,
 ४० श्रीनक महाविहार—लायकु बही,
 ४१ तरुमुल महाविहार—सिकंमुगु बहाः,
 ४२ राजकृति महाविहार—कुमारी बहाः,
 ४३ देश सुमन्त्र महाविहार—वसन्तपुर कोबहाः,
 ४४ विश्वराज जिनविहार—गन बहाः,
 ४५ वसंधराकृति महाविहार—भोछें बहाः,
 ४६ वर्ष चन्दन महाविहार—ध्याकुसि बहाः,
 ४७ खोइतांक महाविहार—नः बही,
 ४८ धर्माध्ययन महाविहार—बाहेचा बहाः,
 ४९ इन्द्रपुर नगर महाविहार—वतु बहाः,
 ५० समा व्यूहन महाविहार—लाखेसिमा क बहाः,
 ५१ वर्ष चन्दन महाविहार—वं बहाः,
 ५२ ब्रह्मचक्र महाविहार—व बहाः,
 ५३ अमृतकान्ति महाविहार—तहाक्यब बहाः,
 ५४ मंजुश्रीनक महाविहार—बीकमा बहाः,
 ५५ निमनक महाविहार—ईमा बहाः,
 ५६ कृतिपुण्य महाविहार—धन बहाः,
 ५७ स्थानबिम्ब महाविहार—थाना बहाः,
 ५८ भूवनदेव महाविहार—पोदे बहाः,
 ५९ कृष्णगुप्त महाविहार—छ्वास्या बहाः,
 ६० ज्ञानेन्द्रिय महाविहार—न्हू बहाः,
 ६१ मुनिसिंह महाविहार—मिखा बहाः,
 ६२ धर्माकर महाविहार—भो विहार,
 ६३ वज्रसिर महाविहार—इकु बहाः,
 ६४ समाधी मण्डप महाविहार—थथु बहाः,
 ६५ गगनगंज महाविहार—कोथु बहाः,

- ६६ समन्तश्री महाविहार—खोबहाः,
 ६७ कृतिपुण्य महाविहार—लगां बहाः,
 ६८ कृतिपुण्य वज्र महाविहार—तः बहाः,
 ६९ कृतिपुण्य भुवन संदा महाविहार—यता बहाः,
 ७० मणिसंघ महाविहार—नघः विहार,
 ७१ सुवर्णप्राणी जेतवन महाविहार—ज्या बहाः,
 ७२ मैत्री उदार महाविहार—लुगः बहाः,
 ७३ मणिसंघ महाविहार—मी बहाः,
 ७४ मणिसंघ महाविहार—मुसुं बहाः,
 ७५ रत्नाकर महाविहार—क्वं बहाः,
 ७६ रत्नाकर महाविहार—तुकं बहाः,
 ७७ कृतिपुण्य महाविहार—कोहिटी बहाः,
 ७८ नदीसंगम राजकृत्य महाविहार—यो बहाः,
 ७९ केशावती नदी महाविहार—खुशी बहाः,
 ८० सखदेव कृत्य महाविहार—नंसा बहाः,
 ८१ सर्वसिद्धि महाविहार—पिं बहाः,
 ८२ राज कृत्य महाविहार—कोथु बही,
 ८३ धर्मधातु चैत्य महाविहार—सकोगु बहाः,
 ८४ हेमवर्ण महाविहार—थेमी लाकेव बहाः,
 ८५ प्रश्नसिर महाविहार—ख्वपया आजुदेव बहाः,
 ८६ चतुरवर्ण महाविहार—ख्वप,
 ८७ गन गनछि महाविहार—फंपि,
 ८८ राजकृत्य महाविहार—धने चीभाः,
 ८९ बोधिप्रस्थान महाविहार—ई बहाः,
 ९० प्रचंदवीर महाविहार } —टे बहाः ।
 बन्धुदत्त महाविहार }

—:❀:—

सफ़न्त्वन

नाय्या न्होने मेचा ख्वःथें
 ख्वयां मचाः थन दुःखे पासा !
 रण ख्वः जीवन त्या-बू धैगु
 हिला हिला वइ लवानां च्वंसा,
 हरेश जक छं नयमत्य पासा !
 समता धकाव हालां दःसा,
 शोषित अमनं छाया दै च्वंगु,
 कठिनता लिसे नित्य ल्वायगु हे,
 मेगु श्व नां ख्वः जीवनयागु;
 छन्त श्व हे न्है सन्देश जिगु !

—श्री दुर्गालाल

दुःख सुखे नं न्ह्यू--ख्वाः व्ययगु
 मानवताया ख्वः परिभाषा,
 चा बीवं गथे लवी ख्वः सूर्धो
 दुख ल्यू अथे हे सुख वइ पासा;
 नित्य प्रगति न्ह्याःवन्य फःसा ।
 कुतु वो खंला आक्से वंगु
 खुसिया लः अन व खुसी हे तुं,
 अथे हे अपहत शक्ति-हि भीगु,
 पत्ति त्वनेथें व त्वना तःगु
 स्वे दै तिनि छन्हु ल्याहाँ वइगु ।

सम्प्रदायीय

नेपाल भाषां दैनिक-पत्र

थ्व हे यंला पुन्ही सरखुनु निसै नेपाल भाषां 'नेपाल भाषा पत्रिका' नामं दैनिक-पत्र पिहाँ वइगु खँ न्यना जिपि साप हे लयताल । नापं थ्व समाचारं सु नेपाः माँया सन्तान लयमताइथे च्वं ? मताःसै च्वने फइ ? दैनिक-पत्र न्यागुं जाति, देश, राष्ट्रया उन्नति व प्रगतिया निति अविभाज्य साधनत मध्ये छगू प्रधान साधन खः । नापं थ्व गुलि महत्वपूर्णगु अंग खः, उलि हे उत्तरदायित्वपूर्णगु अंग नं खः । थुकिया उदाहरण भीत यक न्होने दु । लंदनं अंग्रेजीं निसः दँ सिबे न्हो दैनिक समाचार पिकाल, अम्क कलकत्तां नं सन् १७८० स पिकया बिल । अले थौं व भाषा विश्व भाषाथे जुलं छु आश्चर्य ? थुजागु उन्नत भाषायात तोता बंगाली, बर्मी, सिलोनी भाषा हे का, इमिसं थःथःगु भाषां दैनिक-पत्र पिकाःगु थौं ला म्हिगः ला ! बंगालीं हे का, १८१८ ई० स दैनिक-पत्र पिकाल । अले थ्व भाषा थौं भारतीय भाषाय् साहित्य धनीगु, उन्नतगु भाषा जुल, च्वे लात । थ्व हिसाबं भीपिं गुलि लिपा लात ? सच्चिद्व दँ मयाक लिपा लाः ला मलाः ? अम्क न्हापा लाके धका संगु 'आवाज' पत्रिका छगू नं गोक बन्द जुया, गोक प्रकाशित जुया आः बन्दया बन्द तुं जुल । थौंकेहे 'समाज' व 'नेपाल समाचार' निगू नेपालीं दैनिक-पत्र पिहाँ वया च्वंगु खने दु । न्यने दु, गोरखापत्र नं याकनं हे दैनिक जुइगु जुया च्वंगु दु । तर अयुं नेपाः देशं नेपाल भाषां दैनिक-पत्र छगू पिहाँवये माःगु आवश्यकता अनुभव सुनां मयाइ ? खः, भीपिं लिपा लात । तर भीके थ्व आवश्यकता अनुभव दया च्वंतले हे मेमेगु देश व राष्ट्र नापं उन्नति व प्रगती नाप लाकाः नाप नापं वने फइ धयागु विश्वास यायेमाः । भीपिं लिपा लात खः, तर थुकिया मतलब भीपिं नं उलि हे प्रगति व उन्नती थ्यंकेत व दँ हे मालोतिनि धयागु जुइ मखु । वना तये धुंकूगु लेँ वने थाकु मजू । भति साहस यायेमाः, विश्वास तयेमाः, व्वाँ वनेमाः याकनं हे अन थ्यनी, गन मेमेपिं थ्यंका च्वन । लंका व बर्माया जनसंख्या छुमंका दैनिक-पत्र स्वया भीसं नं अवश्य दैनिक-पत्र पिकायेगुलो सफलता प्राप्त याये फु धयागु विश्वास यायेमाः । तर थुकिया निति सकसिगु सहायता व सहयोग माः । अम्क भीगु न्हापांगु ज्या जुया, मं थुकिया आवश्यकताया मात्रा बढे

जुइ । थन सहायता व सहयोगया मतलब दैनिक-पत्रयात चन्दा बीगु जक मखु, धात्थेया सहायता व सहयोग ला ग्राहक जुइगु खः । कारण दैनिक-पत्रया आधार, धात्थेगु स्थायी आधार स्थायी ग्राहक संख्या हे जुइ । भीथाय् विज्ञापनया छुं भरोसा मदुगु हे बराबरगुलिं मं थुकिया भार नं ग्राहके कच्यु वइ ।

'दैनिक-पत्र' ग्राहक संख्याय् निर्भर जुइ । उकिं थ्व पत्र भतिचा हे साम्प्रदायिक भाव दुगु मजुइमाः । समाचार च्वयेगु व संकलन यायेगु लेख च्वये स्वया थाकु । उकिं बांलाक सतर्क जुयाः यथार्थवाद जुया औचित्यगुण सम्पन्न जुइक समाचार प्रकाशित यायेमाः । लेख वा रचनां विचारे प्रभावित याःसा समाचार पत्रया समाचारं दैनिक जीवने प्रभावित याइ । गुगुं भारतीय पत्रिकां मारवाड़ी विवाह व जन्मया समाचार जुइवं तगो याना न्होने प्रकाशित याइथे जाःगु मूर्खता व सम्प्रदायिकताया दसु बीगुथे भीगु थ्व सर्वप्रथमया छगू मात्रगु दैनिक-पत्र मजुइमाः । मेगु भीथाय् नेपाःया यातायात व डाक सम्बन्धी बांमलागु प्रबन्धं याना समाचार पत्र पिकायेगुली गुगुं देशयात मदुगु छगू तःथंगु मंभट वा कठिनाइया सामना याये माली । एक्सप्रेस डिलेवरी पौ तार चान्हे वया थना बीगु सत्ता पिउनं पौयात नं थः नापं छेँ थ्यने यंकीगुलिं थ्व भी दैनिक-पत्रया संचालकपिसं कठिनाइ सामना याये मालीगु जक मखु, गुलि अपगाल व निन्दा स्मेतं फये माली मस्यु ! आशा याना, संचालक वगं थुजागु फुक खँ छखे चीका न्हून्हुगु समाचार तुरन्त प्रकाशित यायेगु प्रयत्ने छुं त्यंका तइ मखु । धात्थे ला संचालक रूपे न्ह्यचिला दीपिं श्री फतोबहादुर सिंह, श्री प्रेम-बहादुर कंसाकार, श्री पूर्णकाजी ताम्राकार, श्री कृष्णचन्द्र सिंह, श्री परशुराम भक्त, श्री वासु पासा, श्री स्वयम्भूलाल श्रेष्ठपिं सकसिनं नामं जक संचालक वगै लाःपिं मजूसे ज्यां हे लाइ धयागु आशा याना जिमिसं पूर्णत विश्वास बिया धया च्वना, भीगु सर्वप्रथम पिहाँ वये त्यंगु थ्व दैनिक-पत्र 'नेपाल भाषा पत्रिका' बांलाक पिहाँ वइ । मं मं बांलानावं वनी । अले हानं थ्व पत्रयात येँ, यल, ख्वपं जक मखु—दैनिक-पत्र जूसां हटवल, पाल्पा तानसेन, भोजपुर, चैनपुर, विराटनगर, कालि-भोम, लडासादि गन गन भी नेपालीत दु, अन अनं तकं स्वागत याइ धयागु अनन्त आशा याना ।

X

X

X

श्री पूर्णप्रसाद 'ब्राह्मण' जुया

'एक प्रतिवाद' सम्बन्धे

जिमिगु नं विचार

गुगु मतया वा खँया आलोचना वा समालोचना याये न्ह्यो गम्भीर अध्ययन, स्वच्छ मस्तिष्कया आवश्यकता दु । अले हानं आलोचना याना च्वनाम्ह नाप प्रेम सम्बन्ध तथा गुण व दोषया चर्चा यायेमाः । थुकिया विपरीत क्रोधाभिभूत जुया आलोचना, टीका-टिप्पणी एवं प्रतिवाद च्वयेगु फुसुछु ज्ञानया परिचय बीगु खः ।

श्री पूर्णप्रसाद 'ब्राह्मण' जुयागु 'एक प्रतिवाद' स्वया थ्व हे धाये माल कि वेकः थःगु तमं थः हे सँकां जुल । 'जन चेतना' या दँ २, अंक १२ स प्रकाशित जूगु श्री भदन्त आनन्द कौसल्यायनयागु चिकचा हाकःगु वक्तव्ये थ्व च्यागू पृष्ठया प्रतिवाद पिहाँ वःगु खः ।

श्री भदन्त आनन्द कौसल्यायनं च्यासःगु सिबे अपो संसारे दुगु जीवित भाषा मध्ये नेपाल भाषा नं ङ्गू खः धया बिज्यात । वसपोलं थुलि धायेवं नेपाली भाषायात अम्ह मेमेगु नेपालयागु भाषायात स्मेतं मृत भाषा अर्थतः गुकथं सिद्ध जुइ ? व भाषा राष्ट्रभाषा हे जुइ मखु, गुगु मृत भाषा खः इत्यादि राष्ट्रभाषा जुइत माःगु योग्यता व विशेषताया ज्ञान राष्ट्रभाषा प्रचार समिति, वर्धाया भू० पू० प्रधान मंत्रीयाके मद्दु जुइ मखु । उकिं थ्व खँ खण्डन याना च्वना कि वसपोलं नेपाली भाषायात अर्थतः मृत भाषा धाःगु मद्दु । सुनां मधाःगु यात धाल धाये फु, धाःगुयात मधाल धाये फु वयागु खँ न पत्या याये बह जू, न मू हे दु । हानं थ्व हे कारणे अक्षम्य अपराध आरोप यायेगु गुलि अन्याय पूर्ण व अविवेक पूर्ण खः, थ्व धया च्वने मानिथे मच्चं ।

नेपालया भाषा मध्ये नं प्रधान भाषा नेपाल भाषा ख हे खः । तर थन प्रकाशित वक्तव्ये 'प्राचीन, साहित्यिक, सांस्कृतिक दृष्टि' धयागु छुं शब्द नं दयेमा धयागु जिमिगु विचाः खः । समाचार रूपे संक्षिप्तं छापे जूगुलि च्वः बले वा गनं तोफिल नं जुइ फु ।

'मदुसां छु हानि मद्दु' खः, तर देशया उन्नति व प्रगति या निती मखु । भाषातत्त्वज्ञपिनि निती खः । मुख्य शब्द 'भाषातत्त्वज्ञपिनि निती' धयागु गन छ्वया उद्धरण याना दीगु मस्यु ! यदि यत्थे उद्धरण याना आलोचना यायेवं व आलोचना अनौचित्य मजुइगु जूसा, सर्वमान्य जुइगु जूसा छगः आखः

लिकया हे आकाश पाताल पाका बी मफु ? गम्भीर अध्ययन विना प्रतिवाद च्वयेगुया थ्व हे तःधंगु दोष खः । 'पानी, भात, झ्याल, प्वाल' शब्द मदया वनी बले भाषा तत्त्वज्ञपिनि निती उलि हानि जुइ मखु, गुलि 'लः, जा, झ्याः (झ्याल), प्वाः (प्वाल)' मदया वनी बले जुइ । भाषा तत्त्वज्ञपिनि निती आपालं आपाः थःगु (मौलिक) शब्द दुगु भाषाया हे अपो मू दइ । उकिं गुलि गुलि भारतीय भाषा नापं नेपाली भाषा मदया वनी बले स्वया नेपाल भाषा मदया वनी बले भाषा तत्त्वज्ञपिनि निती आपाः हानि जुइ धयागु खँ तप्यंगु व खःगु हे खँ खः । तर थुकिया अर्थ व भाषा मदुसां ज्यू धयागु गबले जुइ मखु । थुकथं बोबिल धका नं थमं हे कल्पना यायेगु अले लिबला स्वायेत नं थः हे तिंतिं न्हुइगु गुलि हास्यास्पदगु खँ खः ? अम्ह थुलि खःगु व तःप्यंगु खँ नं नेपाली भाषा मदया वंसां ज्यू धाल धका दोषारोपण याना विदेशी विद्वानपित छि हे मदया (सिना ?) वंसां छु धायेगु गुलि बांमलागु नीचता व अशिष्टता पूर्णगु खँ खः ? थुजागु रूपं खँ ल्हाइपिं वा च्वइपिसं मखा जुइ भीगु नेपाः देया नाँ छ्वइगु ! धन्य खः, 'ब्राह्मण' जु !

आखलं विश्व कल्याण जुइ, मजुइ थुकिया खँ तहाकःनि । तर विश्वे वं थःगु विशेषता ङ्गू क्यं हे क्यनी, गुगु भाषाया थःगु हे सुसंस्कृत आखः दु । थुकिया मतलब लिपिया भं भं श्रष्टि या धयागु गबले जुइ मखु । श्री पूर्णप्रसादजुं थथे महत्व दुसा न्हून्हुगु आखःया श्रष्टि या, अले छिथे जाःपिं अन्वेषकपिनि निती निसः स्वसः दँ लिपा महत्वपूर्ण अन्वेषणया विषय जुइ धाःगु स्वये भीगु आखः निसः स्वसः दँ फुलांगु तिनिथे च्वं नेपाल साहित्य, लिपि, भाषाया अज्ञानताया वेकःयागु परिचय थ्वया सिबे च्वे च्वंगु मेगु मानिथे मच्चं । हानं 'जन-चेतना' या आधारे आलोचना याना च्वना धका धया नं थन आखःया सम्बन्धे खँ गय् पिहाँ वःगु मस्यु । उकी ला थ्व खँ हे मद्दु । नेपाले थःगु हे आखः दु धका क्यनेगु सत्ता क्यन धका तँ स्वयेगु बांलागु व देश प्रेमीपित त्वःगु ज्या मखु । हानं 'धर्मोदय सभा' यात गनया ध्याचू ? 'दाजु किजा तता केहेपि' धका नाइक धयाः फुक्क नेपाल भाषा भाषी व प्रचारकपिनि कपाले दिके मङ्गिना जक शायद 'धर्मोदय सभा' यात दिक्कू ला ! आखःया छुं विशेषता मदुसा फुक्क आखःत म्हु भासं, देवनागरी च्वया स्वर्णाक्षर थ्यासा-सफू व पौ-सफूत नौ यासां जिल । उकिं अन्ते परस्परया सद्भावनाया छुं गुगुं वाक्य च्वल, व मुले तथा गःकीगु व गःपते खिपतं चिना

धौ बजि नकेगु प्रयत्न सिबे मेगु छुं मखु धका फुक 'प्रतिवाद' ब्वने धुंका धाये फु ।

थुलि जक मखु । प्रसंगे सात्तु साला बुद्ध-धर्मयात वैदिक धर्मया छगू टुका धका नं धाल । थव कथनं हे सी दु धर्मया बारे गुलि तक वेकःयाके ज्ञान दु । न वेकलं वैदिक धर्म स्तू, न बौद्ध-धर्मया 'अ' हे स्तू । उकिं ला लिफः-लाफः हे मखसे बौद्ध-धर्म वैदिक धर्मया छगू टुका धका साउंसे च्वंक धया दीगु । 'नेपाल भाषा परिषद' यात 'नेवार भाषा परिषद' च्वयेगु गुलि तक अधिकार दु ? थव हे खं नं वेकःया हाकु नुगः व मतिकुरा नुगःयात सकसिनं बांलाक खंके फु । थुजागु म्वाः म्वाः मद्गु प्रतिवाद च्वयाः 'जन चेतना' या सम्पादकादि कार्यकर्तापिंत स्मेतं दोष व्यूगुली वेकःपिनि प्रति जिमिगु सहानुभूति दु ।

अन्तस उकी समर्थक रूपे नाँ उल्लेख याना तःपिं साहित्यकारपिके जिमिसं गुकथं समर्थक रूपे नाँ वंगु स्पष्टिकरणया मांग याये । अथे च्वः प्वः मद्गु प्रतिवाद—भीत थय धाल अय धाल इमित थय धाये माल, अय याये माल धयागु खं न्यंकेवं धाः मथाः विचाः मयासे समर्थक रूपे नाँ च्वके बीगु गुलि चिन्तनीय व विचारनीय खं खः ? आशा याना, थुखे पाखे सकसियां ध्यान वनी हानं भविष्ये थुजागु त्वापु ख्यापु खं गबलें पिहाँ वइ मखु ।

—*:::*—

समाचार

नेपाल भाषां दैनिक-पत्र

काठमाण्डू । विश्वस्त सूत्रं समाचार ज्ञात जूगु दु, थव हे वइगु यंला पुन्ही सरखनु निसैं नेपाल भाषां सर्वप्रथम 'नेपाल भाषा पत्रिका' नामं दैनिक-पत्र पिहाँ वइ । गुकिया संचालक मण्डले खुम्ह व्यक्तिपिं दु । थुकिया प्रधान सम्पादक श्री फत्तेबहादुर सिंह जुइ धयागु अनुमान याये फु ।

त्रिपिटक नागरी अनुवाद

राजगृह, २५ सितम्बर । जिमित समाचार प्राप्त जूगु दु, भारत सरकार व विहार राज्य सरकारया तत्वावधाने पाली त्रिपिटक गुगु थौं श्यामी, बर्मी, सिंहली लिपी जक प्राप्य जू, आः व नांगरी नं अनुवाद यायेगु शुरू जुइ धुंकल । हानं थव ज्या नालंदा पाली प्रतिष्ठानया निर्देशक भिक्षु श्री जगदीश काश्यपया निवास स्थाने याकनं याकनं जुयाच्वन ।

थव स्मरणीय खः, भारत सरकारं छगू लाख दाँ व विहार सरकारं नीद्वः दाँ बीगु स्वीकृत याःगु दु । थव देव

नागरी अनुवादन कार्यया प्रधान सम्पादक भिक्षु जगदीश काश्यप खः । थुकिया सम्पादक मण्डले भिक्षु श्री बुद्धरक्षित व तानसेन वासी श्री अयोध्या प्रसाद तथा श्री लक्ष्मीनारायण तिवारीपिं नं दु । प्रधान सम्पादक त्रिपिटकाचार्य भिक्षु जगदीश काश्यपं धया बिज्यात, त्रिपिटकया विनय पिटके प्यंगू खण्ड समाप्त जुल । वसपोलं थव नं धया बिज्यात कि जम्मां त्रिपिटकयात पीगू भागे विभक्त याना तःगु दु । भिक्षु जगदीश काश्यपं थव हे सम्बन्धे भारतया उपराष्ट्रपति २,५००गू बुद्ध-जयन्ती महोत्सवया विशेष सरकारी समितिया अध्यक्ष डा० सर्दपल्ली राधाकृष्णनयात नं दिल्ली नाप लात । उपराष्ट्र-पति डा० राधाकृष्णनं नागरी अनुवाद प्रकाशनार्थ बम्बईया गुगु बांलागु प्रेसे बीगु सुम्भाव नं बिया दिल धयागु ज्ञात जूगु दु ।

पाली भाषाया सम्बन्धित समाचारे जिमित मेगु छगू नं समाचार ज्ञात जूगु दु कि सन् १९५६ स हे भारतीय प्रशासन सेवा (आई० ए० एस०) या परीक्षाय् छगू विशेष रूपं मान्यता पूर्ण स्थान बीगु भारत सरकारं निश्चय याःगु दु । थव समाचारे 'महाबोधि सभा' पत्रिकाया सम्पादकं भिक्षु जगदीश काश्यपयात प्रसन्नता प्रकट याना छ्वःगु दु ।

लाओस युवराजयात स्वागत व अभिनन्दन पत्र

कलकत्ता २७ सितम्बर । थौं सन्ध्याइले भारतीय महाबोधि सोसाइटीया पाखें लाओसया युवराज सर्वांग बत्तनयात स्वागत व अभिनन्दन-पत्र प्रदान यात । लाओसया युवराज सर्वांग बत्तनं विश्वे शान्ति स्थापनार्थ याःगु प्रयत्ने प्रधानमंत्री श्री नेहरू व भारत सरकारया प्रशंसा याये धुंका अभिनन्दन पत्रया लिसले विश्वयात बौद्ध-धर्म व्यूगु महान देनया चर्चा यायां युवराजं प्रचार सम्बन्धे धया दिल—बौद्ध-धर्मया प्रचार कार्यया आरम्भ गंगा नदीया तटं निसैं जुया लाओसया मेकांग नदी तक व्यवस्थित रूपं हे जुल । खतु बौद्ध-धर्मया छुं सीमा मद्गु । थुकिया दीक्षा महान एवं श्रेष्ठतर खः । थौं जि बौद्ध-धर्मया भावना व श्रेष्ठतां प्रभावित हानं प्रेरित जुया सोसाइटीया निमंत्रणाय वया । अनं लिपा मेयर प्रो० सतीशचन्द्र घोषं लाओसया इतिहासे नंवाना भारत व लाओसया घनिष्ठतर सम्बन्धे वक्तव्य व्यूगुली कृतज्ञता ज्ञापन नं याना महाबोधि सोसाइटीं विश्व भरे सेवा याना च्वंगुया प्रशंसा याना दिल । अन्ते सोसाइटीया प्रधानमंत्री श्री देवप्रियं अभिनन्दन-पत्र समर्पित यागुली आभार प्रदर्शन याना वक्तव्य समाप्त यात । हानं श्री मणिहर्ष ज्योति व्यूगु 'धर्मोदय' व 'लुबिनी' खना नं वेकः लयताल ।

—:~:—

निकेदन

‘धर्मोदय’ या प्रेमी पाठकपिंत वंगु अंके सुचित यानार्थे थव अंक न्हगु चिकीगोगु टाइपं, न्हगु ‘ज्योति प्रेस’ पिकया छवया हये दया जिमित आपालं हर्ष जुया च्वंगु दु । हानं ‘धर्मोदय’ क्रमशः हे बांलाका यंकेगु जिमिगु योजना दु । थव योजना सफल यायेत, धर्म, भाषा, साहित्यया प्रचार कार्ये त्यवा बीगुली छिकपिं सकसिनं उदारता क्यना दी धयागु जिमित आशा नापं पूर्णत विश्वास नं दु । रचना यक् न्हयनेमा धयागु विचारं हे आखः चिकीगो यानासु खः । उकिं लेखक-लेखिकापिंत रचना छवया हया दीत नं विनम्र आग्रह याना च्वना ।

—सम्पादक

लुम्बिनी

सम्पादक

भदन्त आनन्द कौसल्यायन

भिक्षु संघरक्षित

प्रकाशक—श्री मणिहर्ष ज्योति

लुम्बिनीया निगु अंक पिहाँ वये धुंकल । स्वंगु अंक छिकपिंत ‘ज्योति प्रेस’ छापे याना वयेत सना च्वंगु दु । बुद्ध-धर्म सम्बन्धी लेख व्वना दीत, विश्व बौद्ध समाचारं परिचित जुया दीत थव अंग्रेजीं पिहाँ वया च्वंगु पत्रिकाया ग्राहक जुया दिसें । याकनं निश्चित पत्रा दयेक, बांलाक पिहाँ वइगु जुया च्वंगु दु । ग्राहक चन्दा नं याकनं हे निश्चित याइ । भिंगु भों । बांलागु छपाइ ! छिकपिनि माःगु खँ क्वे च्वंगु ठिकानाय् पौ च्वया ल्हाना दी ज्यू ।

प्रबन्ध सम्पादक ‘लुम्बिनी’ :-
४, रामजीदास जेटिया लेन,
कलकत्ता-७

सम्पादक ‘लुम्बिनी’ :-
धर्मोदय विहार
कालिम्पोंग